

ZWIJGEN IS ZILVER, SPREKEN IS GOUD?

Onderzoek naar interviewgedrag van verhoorders tijdens verdachtenverhoren bij de districtsrecherches in de politie-eenheid Oost-Brabant

Bron: <http://www.lokalepolitie.be/sites/5412/images/stories/salduz.jpg> (30-05-2016)

10.2.e

Politie, eenheid Oost-Brabant
Augustus 2017

ZWIJGEN IS ZILVER, SPREKEN IS GOUD?

Onderzoek naar interviewgedrag van verhoorders tijdens verdachtenverhoren bij de districtsrecherches in de politie-eenheid Oost-Brabant

Kernopgave 5302302
Leergang Recherchekundige

In opdracht van:

10.2.e [redacted], Afdeling Kennis en Onderzoek Politieacademie Apeldoorn

Begeleider Politieacademie:

10.2.e [redacted]

Auteur:

10.2.e [redacted]

Studentnummer 10.2.e [redacted]
Politie, Eenheid Oost-Brabant

Voorwoord

De scriptie die voor u ligt is ontstaan in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Master Recherchekundige (Tactisch) aan de Politieacademie te Apeldoorn. Het was een intensief en leerzaam proces. In deze scriptie worden aanbevelingen genoemd ter verbetering van het verhoorproces in de opsporing. Hopelijk gaan we deze ook terugzien in de praktijk.

Mijn fascinatie voor verdachtenverhoor is tijdens de recherchekundige opleiding toegenomen. In de lessen hebben we verdachtenverhoren geoefend. De theorie die gebruikt werd in de lessen kwam voornamelijk uit de 'Handleiding Verhoor'. Tijdens de praktijkperiodes bij de districtsrecherche kreeg ik de kans om een aantal verdachtenverhoren zelf te doen of te volgen in de regiekamer. Machtig interessant vond ik het. Wat me opviel was dat de gang van zaken in de praktijk vaak erg verschilde met de theorie die we kregen aangereikt tijdens de lessen. Een voorbeeld is het herhaaldelijk stellen van dezelfde vraag als een verdachte zich op zijn zwijgrecht beroept. Ik vroeg me af wat verhoorders hiermee wilden bereiken. Is het voor verhoorders "goud" als een verdachte verklaart? Voor een verdachte zal zwijgen juist misschien "goud" zijn. Het zette me aan het denken en dat doet het nog steeds, getuige de titel van deze scriptie.

Wanneer ik mijn verwondering met collega's besprak, bleek dat de meesten alleen les of training in verhoor hadden gehad tijdens de politieopleiding die zij hadden gevolgd toen ze bij de politie kwamen. Dat is voor veel collega's al tientallen jaren geleden. Geen wonder dat het gat tussen theorie en praktijk zo groot is.

Hierna heb ik me verdiept in de literatuur en er blijkt in Nederland erg weinig onderzoek te zijn gedaan naar verdachtenverhoor. Zo is het idee voor mijn afstudeeronderzoek ontstaan. Ik wilde onderzoeken hoe we het nu doen op het gebied van verdachtenverhoor bij de districtsrecherches. Waar staan we nu? Wat kan er beter? Hoe kunnen we het gat tussen theorie / literatuur en praktijk kleiner maken?

Deze scriptie geeft inzicht in het interviewgedrag van verhoorders in verdachtenverhoor bij de districtsrecherches in de politie eenheid Oost-Brabant. Dit is het begin in het beantwoorden van mijn vragen. Ik wens u veel leesplezier.

10.2.e

Samenvatting

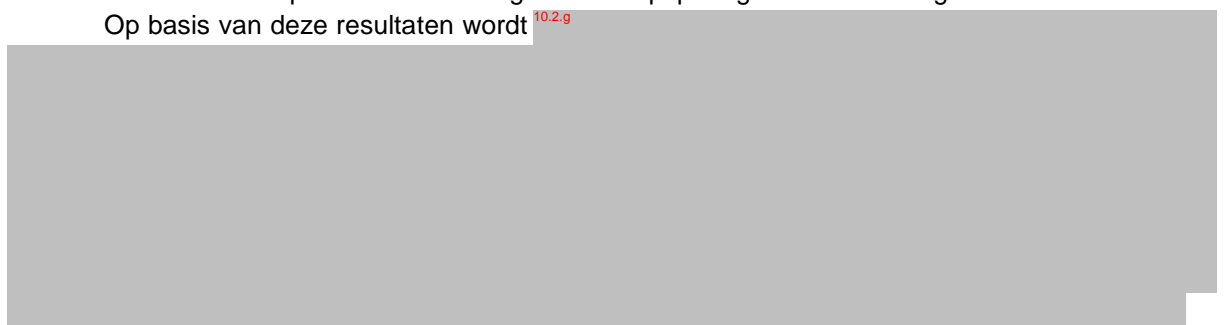
Tot op heden is in Nederland zeer weinig onderzoek gedaan naar het verdachtenverhoor. In een nota van de Raad van Korpschefs (2012) wordt voorgeschreven dat iedere politieambtenaar een verdachtenverhoor zou moeten kunnen uitvoeren met toepassing van het werkproces van verdachtenverhoor en de basisgespreksvaardigheden. Het is onbekend of dit ook tot uitvoering komt in de praktijk. Onlangs heeft de Politieacademie de opdracht gekregen om onderzoek te doen naar de wijze waarop technologie verhoorprocessen kan ondersteunen. Om hier inzicht in te verkrijgen is het van belang eerst te onderzoeken wat er zich in de verhoorkamer afspeelt. Daarom is een nationale verhoorevaluatie gestart en deze studie is hiervan een deelonderzoek.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in het interviewgedrag tijdens verdachtenverhoren bij de districtsrecherches in de Eenheid Oost-Brabant teneinde aanbevelingen te kunnen doen voor het optimaliseren van het verhoorproces bij de districtsrecherches. Om dit inzicht te verkrijgen wordt onderzocht in welke mate de verhoorders het voorgeschreven werkproces verdachtenverhoor en de basisgespreksvaardigheden toepassen, welke houding ze hebben ten aanzien van de verdachte (pro, neutraal of contra) en in hoeverre gebruik wordt gemaakt van ongewenste verhoortechnieken, zoals drammen of intimideren.

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een analyse van 25 auditief geregistreerde verdachtenverhoren van de districtsrecherches in de eenheid Oost-Brabant uit 2015. De verhoren zijn allemaal woordelijk uitgewerkt en vervolgens gescoord met behulp van een scoreformulier. Dit scoreformulier is ontwikkeld in samenwerking met onderzoekers van de hierboven genoemde nationale verhoorevaluatie. In deze studie is alleen onderzoek gedaan naar interviewtechnieken die waarneembaar waren in auditieve opnames en die uit literatuur effectief bleken te zijn, of beter vermeden konden worden.

Uit de analyse is gebleken dat niet alle aspecten van het werkproces van verdachtenverhoor worden uitgevoerd door de verhoorders. Met name het geven van uitleg over zaken als doel en structuur van het verhoor ontbreekt vaak. Ook de basisgespreksvaardigheden worden niet op correcte wijze toegepast. Verhoorders onderbreken verdachten regelmatig, stellen veel sturende vragen (ruim 27% van alle vragen), stellen zeer weinig algemene open vragen en voeren regelmatig confrontaties op niet neutrale wijze uit. Daarnaast is de houding van de verhoorders doorgaans niet neutraal. De verhoorders hebben vaak ongewenste verhoortechnieken gebruikt, gemiddeld ruim 16 keer per verhoor. In ruim 80% van de gevallen zijn dit mening gevende opmerkingen en statements. Hieruit wordt geconcludeerd dat verhoorders bij de districtsrecherches in de eenheid Oost-Brabant onvoldoende zijn getraind voor het effectief uitvoeren van een verdachtenverhoor. Door het niet naleven van het voorgeschreven proces en de voorgeschreven vaardigheden wordt de kans op het verkrijgen van betrouwbare informatie verkleind en het risico op verkeerde richtingen in het opsporingsonderzoek vergroot.

Op basis van deze resultaten wordt ^{10.2.g}

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk wordt de aanleiding van dit onderzoek besproken. Vervolgens wordt uitleg gegeven over hoe verschillende aspecten van het verdachtenverhoor zijn verankerd in de wet. Ook wordt een historisch kader geschetst waarin relevante studies worden besproken op het gebied van verdachtenverhoor. Eerst wordt de situatie in Engeland besproken omdat studies naar interviewgedrag in politieverhoor hier hun oorsprong vinden. Vervolgens wordt relevant onderzoek in Nederland besproken. Daarna wordt interviewgedrag dat relevant is binnen deze studie onderbouwd met literatuur. In hoofdstuk 2 worden de doelstelling, de probleemstelling en de onderzoeksvragen van dit onderzoek uiteengezet en de theoretische en praktische relevantie besproken. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de methode besproken en wordt uitleg gegeven over het gebruikte scoreformulier. Dan volgen in hoofdstuk 4 de resultaten van het onderzoek. Eerst wordt een omschrijving gegeven van de steekproef en vervolgens worden per deelvraag de resultaten weergegeven. De conclusies die worden getrokken uit de resultaten, worden besproken in hoofdstuk 5. Hier wordt eerst antwoord gegeven op de afzonderlijke onderzoeksvragen en vervolgens op de probleemstelling. In hoofdstuk 6 volgt de discussie waarin gereflecteerd wordt op de conclusie. Hier worden onder meer de beperkingen van het onderzoek besproken. Tot slot wordt in hoofdstuk 7 teruggerepen naar de doelstelling van dit onderzoek door het geven van de aanbevelingen die uit de resultaten en conclusies voortvloeien.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding.....	8
1.2 Verdachtenverhoor in de wet	8
1.3 Historisch kader Engeland	9
1.4 Studies in Nederland.....	10
1.5 Interviewgedrag.....	11
1.5.1 <i>Werkproces van verdachtenverhoor</i>	11
1.5.2 <i>Basisgespreksvaardigheden</i>	13
1.5.3 <i>Neutrale houding</i>	14
1.5.4 <i>Ongewenste verhoortechnieken</i>	14
2 Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen	16
2.1 Doelstelling	16
2.1.1 <i>Theoretische relevantie</i>	16
2.1.2 <i>Praktische relevantie</i>	17
2.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen.....	17
2.3 Operationalisering	17
3 Methode	19
3.1 Beantwoording deelvragen	19
3.2 Selectie verdachtenverhoren	19
3.3 Analyse verdachtenverhoren	20
4 Resultaten	23
4.1 Steekproef kenmerken	23
4.2 Werkproces van verdachtenverhoor	23
4.2.1 <i>Eerste contact</i>	23
4.2.2 <i>Zaakgericht verhoor</i>	24
4.2.3 <i>Afsluiten</i>	24
4.3 Basisgespreksvaardigheden	25
4.3.1 <i>Aandachtgevend gedrag in de vorm van actief luisteren</i>	25
4.3.2 <i>Vragen stellen</i>	25
4.3.3 <i>Confronteren</i>	26
4.4 Houding verhoorders.....	27
4.5 Ongewenste verhoortechnieken	28
4.6 Overige resultaten uit het onderzoek.....	29
5 Conclusie	31
5.1 Werkproces van verdachtenverhoor	31
5.2 Basisgespreksvaardigheden	31

5.3 Houding verhoorders.....	32
5.4 Ongewenste verhoortechnieken	32
5.4 Algemene conclusie	32
6 Discussie	33
7 Aanbevelingen	36
Dankwoord	38
Literatuur	39
Bijlagen	42
Bijlage 1 Verhoorcompetenties (kennis en vaardigheden)	42
Bijlage 2 Scoreformulier	44
Bijlage 3 Appendix.....	57

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor dit onderzoek is tweeledig. Enerzijds heeft het voorschrift in de nota 'Verbetering van de inrichting en de kwaliteit van politieverhoren' van de Raad van Korpschefs (Expertgroep Algemeen Rechercheren, 2012) gefungeerd als aanleiding voor deze studie, anderzijds de opdracht van de afdeling Kennis & Onderzoek van de Politieacademie om onderzoek te doen naar de wijze waarop technologie verhoorprocessen kan ondersteunen. De nota en het onderzoek vanuit de Politieacademie worden hieronder kort besproken.

In de nota 'Verbetering van de inrichting en de kwaliteit van politieverhoren' van de Raad van Korpschefs (Expertgroep Algemeen Rechercheren, 2012) is een verdeling opgenomen van zeven categorieën verhoorcompetenties met betrekking tot kennis en vaardigheden (zie bijlage 1). Competentie categorie 1 is de baseline, het minimale niveau waaraan politieambtenaren moeten voldoen om te kunnen verhoren. Deze categorie schrijft onder andere voor dat een politieambtenaar in staat moet zijn om basisgespreksvaardigheden, zoals 'vragen stellen' of 'confronteren' toe te passen. Daarnaast moet deze een verdachtenverhoor kunnen afnemen met toepassing van het werkproces verdachtenverhoor. Volgens het voorschrift van de Raad van Korpschefs (Expertgroep Algemeen Rechercheren, 2012) zou dus iedere politieambtenaar, vanaf de niveau 3 opleiding (opleiding tot agent), hiertoe in staat moeten zijn. Of dit voorschrift ook werkelijk in de praktijk nageleefd wordt, is momenteel onduidelijk.

De afdeling Kennis & Onderzoek van de Politieacademie heeft de opdracht gekregen om onderzoek te doen naar de wijze waarop technologie verhoorprocessen kan ondersteunen, binnen het thema *Politie, technologiegebruik en effectieve informatie* van de strategische onderzoeksagenda van de Nationale Politie. Een van de onderzoeklijnen is gericht op het verhoorproces. Het is echter pas mogelijk om technologische toepassingen te implementeren in dit proces als duidelijk is waar de behoefte ligt aan technologische ondersteuning. Deze behoefte kan pas worden bepaald indien inzicht wordt verkregen in het huidige interviewgedrag in politieverhoren. Het onderzoek van de Politieacademie richt zich dus eerst op een nationale evaluatie van politieverhoren binnen diverse politie-eenheden in Nederland. In die evaluatie worden ook studies gedaan met getuigenverhoren en verhoren met minderjarige verdachten. De focus van die studies is moord- en zedenzaken, welke worden gedaan door Teams Grootchalige Opsporing (TGO's) of zedenteams. Daarom richt deze studie zich juist op verdachtenverhoren in High Impact Crime (HIC) zaken, welke worden gedaan door districtsrecherches. Hieronder vallen bijvoorbeeld gewapende overvallen of straatroven. Zo wordt inzicht verkregen in het interviewgedrag van verhoorders in verdachtenverhoren bij dit soort feiten.

1.2 Verdachtenverhoor in de wet

In het Wetboek van Strafvordering staat niet beschreven wat precies onder verdachtenverhoor wordt verstaan. De Hoge Raad (*NJ* 1980/243 en *NJ* 1981/61) heeft hier wel een uitspraak over gedaan: 'alle vragen aan een door een opsporingsambtenaar als verdachte aangemerkt persoon omtrent diens betrokkenheid bij een geconstateerd feit'.

Verklaringen van verdachten kunnen voor verschillende doelen worden gebruikt in een opsporingsonderzoek. Eén doel is om ze te gebruiken als bewijsmiddel in een strafzaak. Uit artikel 339 en artikel 341 van het Wetboek van Strafvordering blijkt namelijk dat de verklaring van een verdachte één van de vijf wettige bewijsmiddelen is. Een ander doel is om richting te geven aan een opsporingsonderzoek. Het verdachtenverhoor wordt toegepast om informatie te krijgen over gepleegde (of nog te plegen) feiten zodat deze informatie bijvoorbeeld ingezet kan worden bij andere opsporingsmiddelen. Voor welk doeleinde de verklaring van een verdachte ook wordt gebruikt, het hoofddoel is altijd hetzelfde. Bij het verdachtenverhoor staat *waarheidsvinding* namelijk altijd centraal (Van Amelsvoort et al., 2015). Het mag nooit zijn gericht op het verkrijgen van een bekentenis. Het belangrijkste rechtsbeginsel bij een verdachtenverhoor is dan ook het fair play beginsel. Dit houdt in dat de opsporingsambtenaar voor het bereiken van zijn doel (waarheidsvinding) de verdachte altijd eerlijk moet behandelen. Andere belangrijke rechtsbeginselen zijn de onschuldpresumptie (*praesumptio*

innocentiae) en het verbod op afdwingen zelfincriminatie (*nemo tenetur se ipsum accusare*). De onschuldpresumptie houdt in dat ieder voor onschuldig wordt gehouden tot het tegendeel is bewezen en het nemo-tenetur-beginsel houdt in dat een verdachte niet kan worden verplicht om bewijs tegen zichzelf te leveren (Van Amelsvoort et al., 2015). Een verdachte mag dus niet worden gedwongen een belastende verklaring over zichzelf af te leggen.

In artikel 29 lid 1 van het Wetboek van Strafvordering wordt voorgeschreven dat de verklaring van de verdachte in vrijheid wordt afgelegd, ook wel het pressieverbod genoemd. Dit houdt in dat geen ongeoorloofde druk mag worden uitgeoefend op de verdachte om hem te laten verklaren. De grens tussen wat geoorloofde en wat ongeoorloofde druk is, is echter moeilijk scherp te trekken (Cleiren, Crijns & Verpalen, 2013). Ongeoorloofde druk bestaat onder andere uit de volgende methoden: beloften, giften, misbruik van gezag, bedreiging, geweld, misleiding, strikvragen en ongeoorloofde zedelijke druk (Cleiren et. al, 2013). In artikel 29 lid 1 Wetboek van Strafvordering staat ook benoemd dat de verdachte niet tot antwoorden is verplicht, ook wel het zwijgrecht van de verdachte genoemd. In lid 2 van artikel 29 Wetboek van Strafvordering is voorgeschreven dat de verhorende ambtenaar voorafgaand aan het verhoor de verdachte moet mededelen dat hij niet tot antwoorden is verplicht. Dit wordt het 'geven van de cautie' genoemd. Wanneer een verdachte namelijk niet weet dat hij dit zwijgrecht heeft, bestaat de kans dat hij ongewild meewerkt aan zijn eigen veroordeling. Wanneer een ambtenaar vergeet om de cautie te geven dan kan de rechter besluiten het OM niet-ontvankelijk te verklaren, bewijs uit te sluiten of strafvermindering te geven (Cleiren et. al, 2013).

In het belang van *waarheidsvinding* is het wenselijk dat in bepaalde gevallen verhoren auditief of audiovisueel worden opgenomen.¹ In de 'Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, getuigen en verdachten' staan regels voor het auditief / audiovisueel vastleggen van verhoren. De aard van de zaak is hierbij leidend en de aanwijzing schrijft voor wanneer welke registratie verplicht is. Zo is auditieve registratie onder andere verplicht wanneer de strafdreiging van het delict 12 jaar of meer bedraagt.

De verdachte, tegen wie vervolging is ingesteld heeft het recht om zich te laten bijstaan door een raadsman. Dit recht vloeit voort uit artikel 28 Wetboek van Strafvordering en artikel 6 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. De Hoge Raad² heeft op 22 december 2015 geoordeeld dat aangehouden verdachten in Nederland vanaf 1 maart 2016 recht hebben op een raadsman *tijdens* een politieverhoor. Dit betekent dat de verdachte voordat het verhoor begint moet worden gewezen op dit recht. De verdachte kan enkel na overleg met een raadsman afstand doen van het zogenoemde recht op verhoorbijstand.

1.3 Historisch kader Engeland

In deze paragraaf en in paragraaf 1.4 wordt een beeld geschetst van de oorsprong van studies naar interviewgedrag in politieverhoren. In deze paragraaf wordt gestart met een uiteenzetting van de situatie in het Verenigd Koninkrijk, omdat de ontwikkeling binnen dit vakgebied daar haar oorsprong vindt (Boon, Odinet, Horselenberg & Geijzen, 2016). Sinds 1986 is in Engeland en Wales de Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) van kracht, als reactie op de wijze waarop de Engelse politie vermeende IRA-terroristen heeft behandeld tijdens politieverhoren gedurende de jaren zeventig (Van Koppen, Merckelbach, Jelicic & De Keijser, 2010). PACE vormt een wettelijk kader met daarin bevoegdheden voor politieambtenaren voor het bestrijden van criminaliteit en bevat gedragscodes voor de uitvoering van deze bevoegdheden. PACE schrijft onder andere voor dat van alle interviews met verdachten een geluidsopname moet worden gemaakt. Omdat deze opnames ook door niet-politiemedewerkers moesten kunnen worden beluisterd, werden politieverhoren eind jaren '80 op grote schaal toegankelijk voor wetenschappers (Milne, Shaw & Bull, 2007).

Baldwin (1993) was één van de wetenschappers die deze geluidsopnames bestudeerde. Hij beluisterde 400 politieverhoren en hij constateerde onder andere de volgende zwaktes bij verhoorders: ontbreken van voorbereiding, slechte verhoortechnieken, assumpties van schuld en te veel druk zetten in verhoor. Baldwin vond ook tekortkomingen in de communicatieve vaardigheden van de rechercheurs.

¹ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0027982/2010-09-01>, geraadpleegd op 02-05-2017

² Hoge Raad, 22 december 2015, [ECLI:NL:HR:2015:3608](https://www.ecli.nl/hr/2015/3608)

Ze gingen vaak gekunsteld te werk en het ontbrak ze aan zelfvertrouwen. Ten slotte waren de vragen die ze stelden nogal eens suggestief, werd de verdachte vaak onderbroken en raakten rechercheurs soms volledig de controle over het verhoor kwijt. Uit een studie van Moston, Stephenson & Williamson (1992) bleek dat in 80 procent van de zaken die zij bestudeerden, het hoofddoel van de rechercheur was om een bekentenis te verkrijgen van de verdachte. Ook bleek dat rechercheurs in 73 procent van de zaken 'redelijk zeker' waren van de schuld van de verdachte.

Naar aanleiding van deze bevindingen omtrent interviewgedrag van de politieambtenaren in Engeland en Wales werd in 1992 door de overheid van het Verenigd Koninkrijk een nieuwe ethische interviewstandaard ingevoerd voor de politie (Home Office, 1992). Het doel van een politieverhoor moest zijn het verkrijgen van betrouwbare verklaringen en dus niet langer het bewijzen van de schuld van de verdachte. Volgens Williamson (1994) is hier sprake van een nieuwe 'ethische interviewstijl' die is gebaseerd op onder andere de volgende beginselen: de nadruk ligt op het achterhalen van de waarheid in plaats van het verkrijgen van een bekentenis en de verhoorder onthoudt zich van een oordeel over de schuld van de verdachte tijdens het verhoor.

Na de introductie van PACE en op grond van de hierboven genoemde bevindingen is de politie in Engeland in 1992 gestart met de ontwikkeling van het PEACE-interviewmodel. De afkorting PEACE staat voor de structuur van een verhoor, met de fases: 'Planning & Preparation', 'Engage & Explain', 'Account', 'Closure' en 'Evaluation'. Dit interviewmodel heeft, wanneer het gaat om verdachtenverhoren, veel overeenkomsten met het Nederlandse werkproces van verdachtenverhoor zoals omschreven in de Handleiding Verhoor (Van Amelsvoort et al., 2015). Het PEACE-interviewmodel biedt een kader voor het verhoren van getuigen, verdachten en aangevers, met inachtneming van de 'ethische interviewstijl' (in Engeland is de term 'interrogation' vervangen door 'investigative interview'). Het PEACE-interviewmodel is een raamwerk waarbinnen verschillende verhoormethoden kunnen worden toegepast, zoals 'Conversation Management' (Shepherd & Griffiths, 2013) en het 'Cognitive Interview' (Fisher & Geiselman, 1992). Nadat het PEACE-interviewmodel is ontwikkeld, is een politiecursus opgezet om politieambtenaren in Engeland en Wales hierin te doceren. Clarke en Milne (2001) hebben een nationale evaluatie gedaan naar de effecten van deze PEACE cursus. Ze concludeerden dat sinds de introductie van PEACE de kwaliteit van de verdachtenverhoren is verbeterd. Een verbetering was bijvoorbeeld te zien op het gebied van vragen stellen en het voldoen aan de juridische vereisten. Toch zijn veel van de communicatievaardigheden, die werden gedoceerd tijdens de cursus, als 'laag' beoordeeld. Veel rechercheurs luisterden bijvoorbeeld niet goed naar de verdachte. Ook werd maar weinig verdachten aan het begin van het verhoor verteld dat het doel van een verhoor is om de verdachte zijn eigen verhaal te laten doen (Clarke & Milne, 2001). Tien jaar later zijn vergelijkbare resultaten gevonden door Clarke, Milne en Bull (2011) in een vervolgstudie naar de impact van PEACE training op de uitvoering van verdachtenverhoren door politieambtenaren in het Verenigd Koninkrijk. Zij concludeerden dat de implementatie van PEACE een positief effect heeft gehad op de verhoren die worden gedaan door de politie. Dit effect lijkt echter alleen te bestaan bij juridische en procedurele vereisten tijdens de introductie. Zij vonden wederom een gelimiteerde verbetering in communicatievaardigheden. De meer complexe communicatie-vaardigheden, zoals '*exploring account*' of '*using summaries*', bleken moeilijk te handhaven na de PEACE training.

Er zijn nog meer verhoormethoden beschreven in de literatuur die vergelijkbaar zijn met bijvoorbeeld 'Conversation Management' (Van Koppen et al., 2010). Powell, Fisher en Wright (2005) hebben een aantal van deze interviewmethoden op een rij gezet en verhoren met elkaar vergeleken. Zij concluderen dat er vier effectieve gemeenschappelijke elementen in deze verhoren zijn: 1) een goede verstandhouding tussen rechercheur en verdachte, 2) de geïnterviewde duidelijk vertellen waar het verhoor om gaat, 3) het stellen van open vragen en 4) niet vooringenomen zijn (Van Koppen et al., 2010).

1.4 Studies in Nederland

De afgelopen decennia zijn zeer weinig studies gedaan op het gebied van politieverhoren in Nederland. In 1989 heeft de Politieacademie een exploratief veldexperiment uitgevoerd om een model te ontwikkelen voor een nieuw opleidingsprogramma voor verdachtenverhoren (Hoekendijk & Van Beek, 2015). De vraag was destijds: wat maakt goede interviewers effectief? In dit nooit gepubliceerde

experiment voeren vier interviewers ieder vier verhoren uit. De vier participerende interviewers waren geselecteerd vanwege hun reputatie een betrouwbare verklaring van verdachten te kunnen krijgen. De zestien audiovisueel opgenomen interviews zijn vervolgens gescoord door drie getrainde psychologen op interviewgedrag. Effectief interviewgedrag, geoperationaliseerd in termen van het verzamelen van zoveel mogelijk juiste informatie, bleek ondermeer te zijn gerelateerd aan: een goede werkrelatie kunnen opbouwen en het voorhouden van bewijs met een neutrale stemklank.

Nierop en Mooij (2000) hebben onderzoek gedaan naar het verdachtenverhoor in bijzondere zaken waarbij zij de relatie tussen opleiding en praktijk onderzochten. Zij vonden onder andere dat relatief weinig rechercheurs de basisopleidingen van de recherche hadden gevolgd en in de praktijk bleek dat de lesstof niet altijd nauwgezet werd toegepast in verhoor. Zij concludeerden dat de relatie tussen opleiding en praktijk niet optimaal was; de opleidingen zouden meer toegespitst dienen te worden op de aard van zowel bijzondere delicten als bijzondere verdachten.

Op het gebied van *getuigen*verhoren zijn recent wel enkele onderzoeken verricht in Nederland. Boon (2012) onderzocht in een experiment met veertig rechercheurs uit de eenheid Noord-Holland onder andere vraagstelling in getuigenverhoor. Uit zijn studie bleek dat zes van de zeven vragen gesloten waren en dat bij één op de vier vragen sturing van de getuige plaatsvond. Daarbij werd de getuige iedere drie minuten gemiddeld twee keer onderbroken. Ook vond Boon (2012) dat de verhoorders niet de juiste instructies gaven aan de getuigen voor het verkrijgen van zoveel mogelijk juiste informatie. Bijvoorbeeld de instructie om 'alles te vertellen' werd in het experiment maar in twee van de veertig verhoren gegeven. Balk (2015) deed onderzoek naar het gebruik van gespreksmodel Generiek Getuigenverhoor en de basisgespreksvaardigheden. Hij concludeert, naar aanleiding van een analyse van 22 auditief geregistreerde getuigenverhoren uit TGO's, dat verhoorders het gespreksmodel Generiek Getuigenverhoor niet toepasten. Ook hadden zij nauwelijks tot geen kennis van dit gespreksmodel, dat wordt voorgeschreven in de Handleiding Verhoor (Van Amelsvoort et al., 2015). Daarnaast beschikten zij over minimale kennis van basisgespreksvaardigheden en leken de gespreksvaardigheden die zij toepasten in verhoor sterk op gespreksvaardigheden uit alledaagse communicatie. Zo stelden zij voornamelijk gesloten, sturende vragen en onderbraken ze de getuige veelvuldig.

Een recent onderzoek op het gebied van verdachtenverhoor komt van Verhoeven (2014). Hij onderzocht of verhoortechnieken de verandering in verklaringsbereidheid van verdachten mediëren. Hiervoor is data van 166 geobserveerde verdachtenverhoren geanalyseerd. Hij concludeert dat manipulerende technieken (zoals hypothetische situaties voorleggen, inspelen op geweten, consequenties van zwijgen benadrukken) vaker werden gebruikt bij verdachten die zwegen en confronterende verhoortechnieken (zoals ongeduld, frustratie of boosheid uiten en fysiek intimideren) vaker bij verdachten die verklaarden over het delict. De conclusie van deze studie was dat verdachten die aan het begin van het verhoor zwegen of een verklaring aflegden over het delict, in de meeste gevallen aan het einde van het verhoor niet van verklaringsbereidheid waren veranderd en dat opsporingsambtenaren met een beschuldigende verhoorstijl daar weinig tot geen invloed op leken te hebben.

1.5 Interviewgedrag

Zoals in de vorige paragraaf al is benoemd, zijn in Nederland weinig studies gedaan naar het verdachtenverhoor. Er is dus weinig kennis over het interviewgedrag van verhoorders in het verdachtenverhoor in Nederland. In deze studie wordt onderzoek gedaan naar interviewgedrag, dat waarneembaar is in auditieve registraties van verdachtenverhoren bij districtsrecherches. Waarom voor deze afbakening is gekozen wordt toegelicht in hoofdstuk 2. Er worden vier verschillende elementen bestudeerd: het werkproces van verdachtenverhoor, de basisgespreksvaardigheden, de houding van de verhoorders en ongewenste verhoortechnieken. In deze paragraaf wordt deze elementen uiteengezet en onderbouwd met relevante literatuur.

1.5.1 Werkproces van verdachtenverhoor

In de Handleiding Verhoor van de Politieacademie (Van Amelsvoort et al., 2015) staat het *werkproces van het verdachtenverhoor* beschreven. In dit werkproces worden interviewtechnieken

uiteengezet waarbij rekening moet worden gehouden bij het voorbereiden, uitvoeren en afronden van het verdachtenverhoor. Hieronder worden de stappen van het werkproces uitgelegd, zoals omschreven in de Handleiding Verhoor.

Voorbereiden verhoor

Het is noodzakelijk om een verdachtenverhoor goed voor te bereiden om deze te kunnen uitvoeren. Alle beschikbare informatie over de zaak en de verdachte wordt vergaard en geanalyseerd. Vervolgens wordt een plan van aanpak gemaakt waarin wordt bepaald hoe het verdachtenverhoor wordt aangepakt. Ook wordt nagedacht over zaken als rolverdeling van verhoorders, vastlegging van het proces-verbaal, plaats en tijdstip van verhoor en omgang met raadsman, tolk, en vertrouwenspersoon.

Uitvoeren eerste contact (opening en uitleg)

Tijdens het eerste contact moet vastgesteld worden of het voor de verdachte duidelijk is in welke rol hij wordt verhoord en wat zijn rechten zijn (zie artikel 6 EVRM, de artikelen 3 en 4 van de Richtlijn 2012/13 EU en de artikelen 29 t/m 29c Sv). De verdachte moet goed worden geïnformeerd over het feit of de feiten waarvan hij wordt verdacht en de cautie moet worden gegeven. De verhoorders stellen zich voor en leggen uit wat de verdere gang van zaken zal zijn tijdens het verhoor. Ook wordt meegedeeld dat het verhoor auditief of audiovisueel wordt vastgelegd indien dit het geval is. Indien er sprake is van overige aanwezigen (zoals een raadsman of een vertrouwenspersoon) wordt hun rol uitgelegd.

Uitvoeren persoonsgericht verhoor

Na het eerste contact volgt het persoonsgericht verhoor. De primaire doelen hiervan zijn: aanvullen en toetsen van informatie over de persoon van de verdachte, bevorderen van het contact tussen de verhoorders en de verdachte (opbouwen van een werkrelatie), en vaststellen of de verdachte bereid is over de zaak te praten (verklaringsbereidheid). Een ander doel kan zijn het verzamelen van nieuwe tactische aanwijzingen. Een neutrale opstelling moet worden gehanteerd, zodat de verdachte kan opmerken dat hij/zij als persoon niet wordt veroordeeld. Zo kan het vertrouwen worden geoptimaliseerd en daardoor ook de werkrelatie bevorderd. Het persoonsgericht verhoor wordt geopend door aan te geven wat het doel is van het gesprek en afgesloten door uitleg te geven over de verdere procedure (zoals het zaakgericht verhoor).

Uitvoeren zaakgericht verhoor

Tijdens het zaakgericht verhoor wordt getracht de waarheid boven tafel te krijgen over wat er is gebeurd. Er wordt dus geprobeerd al dan niet een relatie te leggen tussen de verdachte en de bestanddelen en elementen van het strafbare feit zoals opzet, schuld, wederrechtelijkheid, voorbedachte rade, enzovoort. Ook is het belangrijk dat wordt gevraagd naar de details die van belang kunnen zijn voor de bewijsvoering en strafmaat (zoals daderwetenschap, motief).

Meestal is vooraf een verhoorplan gemaakt op grond van een bepaalde verhoormethode. In de Handleiding Verhoor staan een aantal verhoormethodes beschreven die gebruikt kunnen worden. Dit zijn de directe stapelmethode, de standaard verhoor strategie en de bewijsvraagmethode of een combinatie van deze verhoormethoden. In deze studie wordt geen onderzoek gedaan naar de verschillende verhoormethoden. Alle drie de methoden hebben echter qua interviewtechnieken één grote overeenkomst, namelijk het 'confronteren' en dit wordt daarom in deze studie onderzocht.

Afsluiten

Nadat de verdachte een verklaring heeft afgelegd wordt de verklaring voorgelezen of doorgelezen door de verdachte. Eventuele fouten in de verklaring kunnen hier nog worden gecorrigeerd. Overige belangrijke informatie wordt verstrekt aan de verdachte (zoals verdere gang van zaken). Het uitgangspunt is dat ieder verhoor positief moet worden afgesloten.

1.5.2 Basisgespreksvaardigheden

In de Handleiding Verhoor (Van Amelsvoort et al., 2015) staan een zevental basisgespreksvaardigheden beschreven, namelijk: 'aandachtgevend gedrag', 'vragen stellen', 'samenvatten', 'parafraseren', 'reflecteren van gevoel', 'confronteren', en 'situatie verduidelijken'. In deze studie wordt naar drie van deze vaardigheden onderzoek gedaan, namelijk 'aandachtgevend gedrag' (in de vorm van actief luisteren), 'vragen stellen' en 'confronteren'. Deze drie basisgespreksvaardigheden kunnen namelijk worden waargenomen in auditieve registraties, zijn kenmerkend voor verdachtenverhoor en zijn het meest in de literatuur geborgd als zijnde effectieve gespreksvaardigheden in verdachtenverhoor, mits uitgevoerd op juiste wijze. Hieronder worden deze drie basisgespreksvaardigheden uiteengezet.

Aandachtgevend gedrag in de vorm van 'actief luisteren'.

Een verdachte merkt dat diegene die luistert, aandacht voor hem of haar heeft. Een goede luisteraar kan zich rustig concentreren op het verhaal van de ander (Van Amelsvoort et al., 2015). In het verleden is uit verschillende studies naar getuigenverhoren (Fisher, Geiselman & Raymond, 1987; Wright & Alison, 2004) gebleken dat getuigen veelvuldig werden onderbroken in hun verhaal. Dit bleek ook uit de eerder besproken studies in Nederland door Boon (2012) en Balk (2015). Het onderbreken van het verhaal van een getuige of verdachte kan ervoor zorgen dat minder informatie wordt geproduceerd door diegene die wordt verhoord, waardoor informatie verloren kan gaan (Milne, 2004). Actief luisteren is dus in het belang van het opsporingsonderzoek.

Vragen stellen

In Engeland werd in eerste instantie, voor het beoordelen van de manier van vragen stellen in verhoor, een Likertschaal gebruikt om geschikte en ongeschikte vragen te evalueren (Griffiths & Milne, 2006). Dit was op zich een prima indicator, maar toch was er de behoefte aan een meer diepgaande analyse van gebruikte vragen in verhoor. Het resultaat was de Griffiths Question Map (GQM) (Griffiths & Milne, 2006). De GQM verdeelt vragen in productieve en niet-productieve vragen. Geschikte vragen in verhoor zijn volgens de GQM: Open vragen die een groot antwoord uitlokken ('Hoe zag die persoon eruit?'), open vragen die een meer gericht antwoord vereisen ('Welke kleur had haar jas?') en geschikte gesloten ja/nee vragen die gebruikt worden aan het eind van een onderwerp als alle open vragen zijn gesteld en bijvoorbeeld iets nog niet duidelijk is ('Heb je hem geslagen?'). Ongeschikte vragen zijn volgens de GQM: Ongeschikte ja/nee vragen die worden gesteld als beter een open vraag kan worden gesteld om de informatie te verkrijgen ('Was je thuis die dag?'), leidende & sturende vragen omdat die een suggestie voor een antwoord bevatten waar de verhoorde door beïnvloed kan worden ('Ben jij altijd zo agressief als je drinkt?'), cocktailvragen ('Waar stond hij? Heb je hem gezien? Wat deed hij?') meerkeuze vragen ('Was die broek zwart, blauw of grijs?') en mening gevende opmerkingen ('Dat vind ik een vreemd verhaal') (Griffiths & Milne, 2006).

De Handleiding Verhoor (Van Amelsvoort et al., 2015) beschrijft een soortgelijke verdeling van vragen. Open vragen genereren over het algemeen meer informatie dan gesloten vragen en ze leveren de meest objectief mogelijke informatie op, wat belangrijk is bij het achterhalen van de waarheid. Algemene open vragen zijn vragen waarmee de verdachte de ruimte krijgt om zelf de informatiestroom te bepalen. Ze bevatten vaak woorden als 'vertel', 'omschrijf/beschrijf' en 'leg uit' of de vraag: "Wat is er gebeurd?". Gerichtte open vragen zoomen in op een specifiek onderwerp en beperken de verdachte enigszins in de soort informatie die hij kan geven. In de regel begint een gerichtte open vraag met: wie, wat, waar, wanneer, waarmee, waarom, op welke wijze of hoe (de zogenaamde 'zeven gouden W's'). Het in een gesprek van algemene open vragen naar meer gerichtte open vragen gaan, wordt het werken volgens het 'trechtermodel' genoemd. Gesloten vragen komen voort uit de gedachten en ideeën van diegene die ze stelt. Gesloten vragen zijn vaak suggestief/sturend. Het is soms onvermijdelijk om gesloten vragen te stellen, bijvoorbeeld wanneer een nieuw onderwerp aangesneden wordt of wanneer een juridisch punt moet worden geverifieerd ('Heb jij die handtekening gezet?'). Ook open vragen kunnen suggestief of sturend zijn indien de vraagstelling een aanname van de verhoorder bevat. Bij meerkeuzevragen kan de verdachte slechts kiezen uit een aantal antwoordmogelijkheden. Het is een risico om ze te stellen omdat de kans bestaat dat de verdachte gokt op een antwoord en/of dat het juiste

antwoord er niet bij staat ('Was dat in Eindhoven of Helmond?'). Bij cocktailvragen worden meerdere vragen direct achter elkaar aan de verdachte gesteld, zonder dat deze de gelegenheid krijgt de vragen afzonderlijk te beantwoorden. De kans bestaat dan dat slechts antwoord wordt gegeven op één van de vragen of de vraag die de verdachte het beste uitkomt.

Dan zijn er ook nog verificatievragen. Deze zijn niet bedoeld om informatie te vergaren, maar deze worden gesteld door de verhoorder om na te gaan of hij/zij goed heeft begrepen wat de verdachte/getuige heeft gezegd (Boon, 2012).

Voorafgaand aan het zaakgericht vragen stellen, is het goed om de verdachte te instrueren alles te vertellen wat hij weet, inclusief details die niet relevant lijken (Van Koppen et al., 2010). In Engeland noemt men dit het genereren van een 'Free Recall', in Nederland het verkrijgen van het 'spontane verhaal'. Dit wordt voornamelijk gedaan bij getuigenverhoor, maar kan ook goed ingezet worden bij een verklarende verdachte.

Confronteren

Het doel van deze basisgespreksvaardigheid is het scheppen van helderheid in een gesprek (Van Amelsvoort et al., 2015). De verdachte wordt attent gemaakt op inconsistenties en tegenstrijdigheden in het verhaal of met andere informatie (Shepherd & Griffiths, 2013). Een confrontatie eindigt met een vraag om verduidelijking, bijvoorbeeld: 'Gisteren zei je dat je het mes niet hebt gezien. We hebben vandaag een getuige gesproken die verklaart dat je het mes in je hand hebt gehad. Wat kun je daarover vertellen?'. Het is bij een confrontatie van belang een neutrale toon te gebruiken en de confrontatie kort en concreet te houden (Van Amelsvoort et al., 2015). Daarbij is het van belang om de bron van de tactische aanwijzing te benoemen omdat daardoor de kracht van de confrontatie sterker is. De bron is diegene die het beweert, niet de verhoorder. Hierdoor blijft de houding neutraler ten aanzien van de verdachte (Van Amelsvoort et al., 2015).

1.5.3 Neutrale houding

In paragraaf 1.3 zijn de verhoorbeginselen (waarheidsvinding als doel van het verhoor en geen vooringenomenheid over schuld van de verdachte) van Williamson (1994) reeds besproken. Deze beginselen komen in een verhoor onder andere tot uiting door een neutrale houding van de verhoorder ten aanzien van de verdachte. Een verhoorder die niet neutraal is kan een pro-verdachte houding aannemen ('Het is gewoon uit de hand gelopen, je bedoelde het niet zo') of een contra-verdachte houding ('Je zit gewoon te liegen'). Het innemen van een standpunt over de schuld van de verdachte, oftewel vooringenomenheid, kan allerlei negatieve gevolgen hebben. Vooringenomen rechercheurs hebben de neiging slecht te luisteren en kunnen achteraf niet goed weergeven wat de verdachte heeft gezegd, zien belangrijke informatie die niet met eigen standpunt overeenkomt gemakkelijk over het hoofd en zijn geneigd een verdachte agressief te verhoren, vooral als de verdachte onschuldig is (Kassin, Goldstein & Savitsky, 2003).

Wat de verstandhouding tussen verhoorder en verdachte betreft wordt telkens benadrukt dat hoe beter die is, hoe groter de bereidheid van de verdachte om mee te werken en te verklaren (Van Koppen et al., 2010; Abbe & Brandon, 2014). Een neutrale houding draagt bij aan een betere verstandhouding tussen verdachte en verhoorder. Uit onderzoek van Holmberg & Christianson (2002) bleek ook dat gevangenen (die waren veroordeeld voor ernstige misdrijven zoals moord en seksueel geweld) eerder verklaren wanneer ze op respectvolle in plaats van autoritaire wijze waren verhoord.

1.5.4 Ongewenste verhoortechnieken

Het gebruik van trucs (bijvoorbeeld beloftes doen, intimideren of inspelen op geweten) valt niet onder de noemer 'fair play'. Uit Engelse literatuur blijkt dat trucs vooral werden ingezet, zelfs na de invoering van PACE, tijdens verhoren van zwijgende personen die van ernstige misdrijven worden verdacht (Evans, 1994; McConville & Hodgson, 1993). Trucs zoals bagatelliseren en dramatiseren van het delict, hadden in een aantal gevallen het effect dat ze de verdachte van de rechercheur vervreemden (McConville & Hodgson, 1993). Moston en Engelberg (1993) troffen vooral 'dramatiseren' en 'drammen' (steeds dezelfde vraag stellen) aan, met name het drammen bleek weinig succesvol om een verdachte aan het praten te krijgen. Uit een andere Engelse studie (Pearse & Gudjonsson, 1999), waarin de

verhoortechnieken in 18 ernstige zaken werden geanalyseerd, bleek eveneens dat veelvuldig trucs werden gebruikt zoals dramatiseren en bagatelliseren, maar ook bedreigingen en het manipuleren van bewijs werden aangetroffen.

Trucs komen dus voor en kunnen leiden tot bekentenissen. De politie loopt hiermee echter ook het risico dat de verkregen bekentenis niet als bewijs mag worden gebruikt en dat er sprake kan zijn van valse bekentenissen (Sigurdsson & Gudjonsson, 1999). Het probleem van trucs is namelijk dat niet alleen schuldige, maar ook onschuldige verdachten er ontvankelijk voor zijn (Van Koppen et al., 2010). Uit andere studies blijkt dat beïnvloeding, overtuiging en manipulatie van verdachten door middel van verhoortechnieken, met als doel het verkrijgen van een bekentenis, het risico op valse bekentenissen vergroot (zie bijvoorbeeld; Memon et al., 2003; Kassin et al., 2010). Valse bekentenissen kunnen op hun beurt weer negatieve gevolgen hebben zoals een onterechte veroordeling, een schuldige die vrijuit gaat en een dalend vertrouwen van de maatschappij in de opsporing en het rechtssysteem als geheel (Verhoeven, 2014).

In paragraaf 1.2 is het pressieverbod al aan bod gekomen. De Handleiding Verhoor (Van Amelsvoort et al., 2015) zegt hier verder nog over dat de vraag of een verklaring in vrijheid is afgenomen, afhankelijk is van de druk die op een verdachte wordt uitgeoefend. Ongeoorloofde druk is niet toegestaan en in de Handleiding Verhoor worden enkele voorbeelden gegeven van ongewenste verhoortechnieken, zoals het uiten van dreigementen, kleineren, intimideren, doordrammen, doen van beloftes, misleiding door liegen of suggestieve vragen en ondermijning van vertrouwen in de raadsman.

In deze studie wordt onderzoek gedaan naar tien verschillende ongewenste verhoortechnieken, namelijk: hypothetische situatie voorleggen, inspelen op geweten, minimaliseren van het delict, maximaliseren van het delict, consequenties van zwijgen benadrukken, beloftes doen, ongeduld/frustratie uiten, intimideren, drammen en mening geven/statement maken. Deze technieken zijn gekozen omdat deze in eerdere studies in Nederland (Verhoeven, 2014) en Engeland (Soukara, Bull, Vrij, Turner & Cherryman, 2009; Griffiths & Milne, 2006) als ongewenste verhoortechniek zijn geoperationaliseerd en onderzocht.

2 Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen

2.1 Doelstelling

In Nederland is tot op heden zeer weinig onderzoek gedaan naar het interviewgedrag van verhoorders tijdens verdachtenverhoren. Op dit moment is dit nog een onontgonnen terrein. Er is echter wel uit (voornamelijk Engelse) studies gebleken welke technieken en vaardigheden in verhoor effectief zijn en welke ongewenst. In het vorige hoofdstuk is hier aandacht aan besteed. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in het gebruik van deze interviewvaardigheden in het verdachtenverhoor. Er wordt onderzoek gedaan naar de toepassing van het werkproces van verdachtenverhoor en de basisgespreksvaardigheden, waarvan de Raad van Korpschefs heeft gesteld dat alle opsporingsambtenaren vanaf Politiedewerker niveau 3 dit moeten beheersen. De houding van de verhoorders en het gebruik van ongewenste verhoortechnieken wordt ook onderzocht. Tot slot wordt met dit onderzoek getracht een brug te slaan tussen internationale studies en de Nederlandse verhoorpraktijk.

Dit onderzoek richt zich op het interviewgedrag van verhoorders tijdens verdachtenverhoren in de politie-eenheid Oost-Brabant. Om een zo groot mogelijke verscheidenheid aan strafbare feiten te dekken worden de verdachtenverhoren bij de *districtsrecherches* onderzocht. Op deze manier is het een aanvulling op de overkoepelende studie naar de verhoorpraktijk in Nederland door de Politieacademie. De *districtsrecherches* richten zich voornamelijk op High Impact Crimes (HIC) zaken. High Impact Crimes zijn strafbare feiten, die een grote impact hebben op de samenleving. Ook worden de meeste verhoren bij de *districtsrecherche* auditief geregistreerd.³ Deze auditieve registraties maken het mogelijk om de verhoren zorgvuldig te analyseren. Dit onderzoek wordt gedaan in opdracht van de afdeling Kennis en Onderzoek van de Politieacademie te Apeldoorn. Met de verkregen resultaten wordt inzicht gegeven in de huidige stand van zaken zodat aanbevelingen kunnen worden gedaan ter optimalisatie van het verhoorproces. De doelstelling van dit onderzoek wordt daarom als volgt geformuleerd:

Inzicht verkrijgen in het interviewgedrag van verhoorders tijdens verdachtenverhoren bij de *districtsrecherches* in de politie-eenheid Oost-Brabant, teneinde aanbevelingen te kunnen doen voor het optimaliseren van het verhoorproces bij deze *districtsrecherches*.

2.1.1 Theoretische relevantie

Dit onderzoek draagt bij aan kennis over interviewgedrag van verhoorders in verdachtenverhoren in Nederland. Uit literatuuronderzoek is gebleken dat deze kennis momenteel zeer beperkt is. Alle inzichten die worden verkregen middels deze studie zijn dus relevant voor de verhoorpraktijk in Nederland. De resultaten uit dit onderzoek kunnen ook vergeleken worden met buitenlandse studies naar het gebruik van interviewtechnieken en interviewgedrag in het verdachtenverhoor, zoals de studie van Clarke, Milne & Bull (2011) waarin de impact van de PEACE training werd geëvalueerd. Zij concludeerden dat de implementatie van PEACE een positief effect had op politieverhoren, vooral bij juridische en procedurele vereisten tijdens de introductie. De communicatievaardigheden daarentegen waren nog niet voldoende verbeterd.

Ook kunnen de resultaten worden vergeleken met de Nederlandse studie van Verhoeven (2014) voor wat betreft het gebruik van ongewenste verhoortechnieken. Bovendien kunnen de resultaten worden vergeleken met de studies naar interviewgedrag in *getuigenverhoor* (Boon, 2013; Balk, 2015). Uit deze studies bleek dat de gespreksvaardigheden van verhoorders leken op alledaagse communicatie (onder andere veel onderbrekingen en sturende vragen). Getuigenverhoor is uiteraard

³ In de 'Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, getuigen en verdachten' staat uitgelegd bij welke verhoren auditieve registratie verplicht is.

verschillend van verdachtenverhoor, maar bevat ook veel overeenkomsten (bijvoorbeeld op het gebied van werkproces, actief luisteren en manier van vragen stellen). Tot slot kunnen met de gevonden inzichten, aanbevelingen worden gedaan voor vervolgstudies.

2.1.2 Praktische relevantie

De Puttense moordzaak⁴ en de Schiedammer Parkmoord⁵ zijn bekende Nederlandse strafrechtzaken uit midden jaren '90 en begin '00, waarbij verdachten onterecht zijn veroordeeld. De verdachtenverklaringen hebben in deze zaken een belangrijke rol gespeeld in de onterechte veroordelingen. Deze zijn van invloed geweest op de richting van het verdere opsporingsonderzoek. Het is echter onduidelijk hoeveel gerechtelijke dwalingen er daadwerkelijk zijn op basis van discutabele verdachtenverklaringen. Het onjuist afnemen van verdachtenverhoren kan de kans op valse bekentenissen vergroten en daardoor neemt ook de kans op gerechtelijke dwalingen toe. Het afnemen van een verdachtenverhoor moet dus zorgvuldig gebeuren en daarbij moet waarheidsvinding centraal staan. Een verdachtenverklaring waarbij ongewenste verhoortechnieken zijn ingezet, kan worden uitgesloten als bewijs indien een rechter bijvoorbeeld vindt dat er sprake is van ongeoorloofde druk. Dit kan weer van invloed zijn op het opsporingsonderzoek en een eventuele veroordeling. Het niet juist uitvoeren van een verdachtenverhoor kan dus grote (negatieve) consequenties hebben voor het verdere verloop van het strafrechtelijk onderzoek. De kennis die voortkomt uit dit onderzoek over het gebruik van ongewenste verhoortechnieken en de houding van de verhoorders kan worden gebruikt ter verbetering van de verdachtenverhoren, om zo ook het risico op valse bekentenissen te minimaliseren. Dit is ook van belang voor het vertrouwen van de burger in de opsporing, zeker gezien de recente berichten in de media over de kwaliteitsproblemen van de recherche in Nederland.⁶

Meer specifiek zijn de resultaten van deze studie zeer relevant voor de verdachtenverhoren in de praktijk bij de districtsrecherches in de politie-eenheid Oost-Brabant. Zij krijgen door deze studie zicht op eigen handelen in verdachtenverhoor. Deze kennis kunnen zij gebruiken om verbeteringen door te voeren, om zo het verdachtenverhoor naar een hoger niveau te tillen.

2.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Naar aanleiding van de doelstelling is de volgende probleemstelling geformuleerd:

Wat is het interviewgedrag van verhoorders tijdens verdachtenverhoren bij de districtsrecherches in de politie-eenheid Oost-Brabant?

Deze hoofdvraag wordt in de volgende vier onderzoeksvragen opgesplitst:

- Welke aspecten van het werkproces van verdachtenverhoor passen verhoorders in de politie-eenheid Oost-Brabant toe?
- Welke basisgespreksvaardigheden (actief luisteren / vragen stellen / confronteren) passen de verhoorders toe en hoe doen ze dat?
- Welke houding hebben de verhoorders?
- Gebruiken verhoorders ongewenste verhoortechnieken? Zo ja, welke?

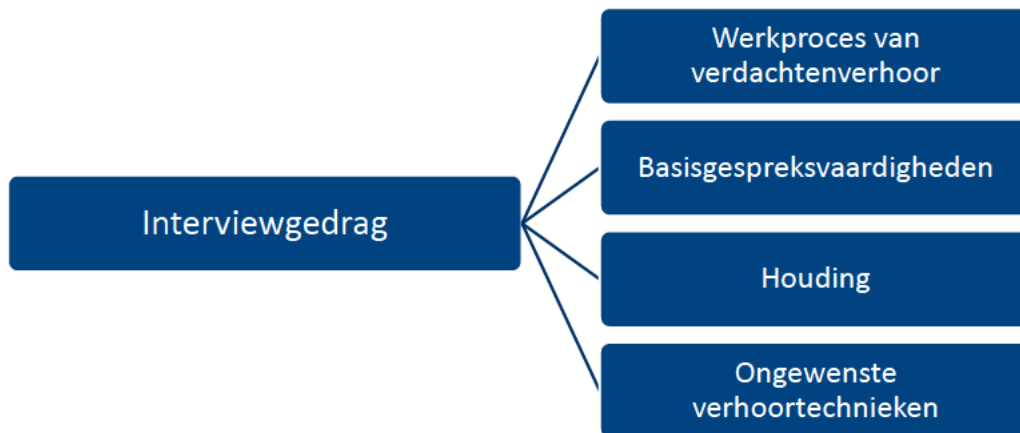
2.3 Operationalisering

In Figuur 1 wordt weergegeven naar welke aspecten in deze studie onderzoek wordt gedaan om 'interviewgedrag' te meten.

⁴ Gerechtshof Arnhem, 3 oktober 1995, Zaak LJN: AE1892

⁵ Gerechtshof 's-Gravenhage, 8 maart 2002, Zaak LJN: AE0013

⁶ [http://www.telegraaf.nl/binnenland/24437295/ Recherche komt kwaliteit tekort .html](http://www.telegraaf.nl/binnenland/24437295/Recherche_komt_kwaliteit_tekort_.html)

Figuur 1: Stroomschema interviewgedrag

De overige begrippen uit de probleemstelling en de onderzoeksvragen worden hier toegelicht:

- *Verdachtenverhoor*
In dit onderzoek betreft het auditief geregistreerde verdachtenverhoren van de districtsrecherches uit de politie-eenheid Oost-Brabant uit het jaar 2015.
- *Verhoorders*
In dit onderzoek betreft het politieambtenaren werkzaam bij de districtsrecherches in de politie-eenheid Oost-Brabant.
- *Districtsrecherches*
In dit onderzoek betreft het de districtsrecherches in de Eenheid Oost-Brabant, bestaande uit de districtsrecherche Helmond, districtsrecherche Eindhoven en de districtsrecherche 's-Hertogenbosch.
- *Werkproces van verdachtenverhoor*
Het werkproces van verdachtenverhoor zoals beschreven in de Handleiding Verhoor (Van Amelsvoort et al., 2015). De aspecten van het werkproces die in dit onderzoek zijn onderzocht, worden toegelicht in hoofdstuk 3.
- *Basisgespreksvaardigheden*
De basisgespreksvaardigheden uitgesplitst in drie categorieën: 'aandachtgevend gedrag' (in de vorm van actief luisteren), 'vragen stellen' en 'confronteren'. Deze worden toegelicht in hoofdstuk 3.
- *Houding*
De houding van de verhoorder ten aanzien van de verdachte (pro / neutraal / contra).
- *Ongewenste verhoortechnieken*
De ongewenste verhoortechnieken die in dit onderzoek zijn onderzocht, betreffen: hypothetische situatie voorleggen, inspelen op geweten, minimaliseren/maximaliseren van het delict, consequenties van zwijgen benadrukken, beloftes doen, ongeduld/frustratie uiten, intimideren, drammen en mening geven/statement maken.

3 Methode

3.1 Beantwoording deelvragen

Om de deelvragen te beantwoorden is gekozen voor een kwantitatief onderzoek, bestaande uit een analyse van 25 auditief geregistreerde verdachtenverhoren van de districtsrecherches uit de eenheid Oost-Brabant. Er is gekozen voor dit aantal omdat 25 verhoren haalbaar was qua beschikbare tijd voor de uitvoering van dit onderzoek. De schriftelijke uitwerking en de analyse per verhoor zijn namelijk beiden tijdrovend. Met 25 verhoren kan een goed beeld worden gegeven van het interviewgedrag van verhoorders in verdachtenverhoor bij de districtsrecherches. De analyse is uitgevoerd met behulp van een scoreformulier met bijbehorende appendix (zie bijlage 2 en 3). Deze zijn ontwikkeld in samenwerking met de afdeling Kennis en Onderzoek van de Politieacademie voor de overkoepelende studie naar de verhoorpraktijk in Nederland. Om tot dit scoreformulier en de bijbehorende appendix te komen, is eerst een literatuurstudie uitgevoerd. Tijdens het ontwikkelingsproces werd intensief geoefend met het scoreformulier en heeft er veel overleg plaatsgevonden met collega's uit het vakgebied om het scoreformulier te optimaliseren. Het definitieve scoreformulier is uitgebreider dan nodig is voor dit onderzoek naar interviewgedrag in verdachtenverhoor, op deze manier kan het ook gebruikt worden voor de analyse van getuigenverhoren. In bijlage 2 zijn de items die gelden voor getuigenverhoor geel gearceerd, deze zijn dus niet gescoord in dit onderzoek.

3.2 Selectie verdachtenverhoren

Voor de selectie van verdachtenverhoren is gebruik gemaakt van een Excel databestand met gegevens van alle AVR geregistreerde verhoren uit de politie-eenheid Oost-Brabant uit 2015. Er is gekozen voor 2015, omdat dit onderzoek is gestart in 2016 en op deze manier de meest recente auditief geregistreerde verhoren uit één volledig jaar gebruikt konden worden. Dit bestand bevatte 3.837 verhoren. Voor de selectie van dit onderzoek zijn vervolgens verschillende filters toegepast op dit bestand. Allereerst werd gefilterd op rol 'verdachte'. Het bestand bevatte toen nog 1.178 verhoren.

Dit onderzoek richt zich op verhoren gedaan door de districtsrecherche, om deze reden zijn alle verhoren met het artikelnummer van een zedendelict (SR art. 239 t/m 254a) eruit gehaald, als ook de verhoren met het artikelnummer van mensenhandel (SR art. 273F), aangezien deze respectievelijk door het team zeden en het team mensenhandel zijn gedaan. Daarnaast zijn de verhoren uit de Teams Grootschalige Opsporing (TGO) van 2015 in Oost-Brabant eruit gehaald, als ook de verhoren waarbij een tolk is ingezet, omdat dit onderzoek zich richt op interviewgedrag en gesprekstechnieken van verhoorders en niet op de interactie tussen tolk en verhoorder / verdachte. Vervolgens zijn alleen verhoren geselecteerd waarbij de verdachte 18 jaar of ouder was ten tijde van het verhoor. Dit onderzoek richt zich namelijk op volwassen verdachten aangezien parallel aan deze studie door een andere recherchekundige een onderzoek wordt gedaan naar verhoren met minderjarige verdachten. De verhoren die korter duurden dan 15 minuten en de verhoren die volgens het databestand 12 uur duurden zijn eruit gehaald, omdat deze naar verwachting niet goed zijn geregistreerd of geen volledig verhoor bevatten. Vervolgens is gekeken naar de kolom 'Verhoorder1'. Deze kolom bevat dienstnummer, naam, rang, functie en werklocatie / teamnaam van de verhoorder die het verhoor heeft gedaan. Aangezien in deze studie alleen wordt gekeken naar de verhoren van de districtsrecherches, zijn verhoren van verhoorders die werkzaam waren bij andere teams (zoals basisteams, Dienst Regionale Recherche, vreemdelingenpolitie, zedencriminaliteit, mensenhandel, etc.) uit de selectie gehaald. Verhoren van aspiranten waarvan niet duidelijk uit het bestand bleek waar ze werkzaam waren, zijn ook verwijderd. Vervolgens bleven 253 verhoren over.

Via de website 'www.random.org' is een willekeurige cijferreeks gecreëerd waarmee de definitieve selectie gemaakt werd. Vijfendertig verhoren zijn vervolgens geselecteerd, waarbij rekening werd gehouden met de voorwaarden dat iedere verhoorder, zaaknummer en verdachte maar één keer voorkwam in de selectie. Indien een getal uit de cijferreeks van random.org overeenkwam met een verhoor waarvan het zaaknummer, de verhoorder of de verdachte al eerder was geselecteerd, werd doorgeslagen naar het volgende cijfer in de reeks.

Na het checken van de verhoren, door ze kort te beluisteren bleken er toch twee tolkverhoren in de selectie te zitten, waardoor deze ook afvielen. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van 25 verhoren, deze zijn weer random geselecteerd uit de overgebleven 33 verhoren. De overige acht verhoren zijn gebruikt voor het ontwikkelen van het scoreformulier.

In de selectie zitten ook een aantal verhoren die audiovisueel geregistreerd zijn. Aangezien er mogelijk meer of andere informatie wordt verkregen door te kijken naar de beelden, zijn de beelden hiervan gedurende de analyse niet bekeken zodat alle verhoren op gelijke wijze zijn gescoord.

3.3 Analyse verdachtenverhoren

Met behulp van de auditief opgenomen verklaring en een woordelijk uitgewerkte schriftelijke versie van ieder verhoor (transcriptie), is voor ieder verhoor het scoreformulier (bijlage 2) ingevuld. In bijlage 3 is de appendix opgenomen die naast het scoreformulier gehouden kan worden. Deze appendix geeft uitgebreide uitleg over de verschillende onderdelen van het scoreformulier, ter bevordering van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. In dit onderzoek zijn vijf verhoren door een andere beoordelaar gescoord. De twee beoordelaars hebben dit onafhankelijk van elkaar gedaan. De resultaten van deze interbeoordelaarsbetrouwbaarheid worden besproken in hoofdstuk 4.

Voor wat betreft het werkproces van verdachtenverhoor zijn alleen die elementen gescoord, die op een auditieve opname waarneembaar zijn. Dit betekent dat in dit onderzoek elementen uit de voorbereidingsfase niet worden gemeten (het gebruik van een verhoorplan kan niet worden afgeleid uit een auditieve opname). Ook de elementen uit de fase van 'uitvoeren persoonsgericht verhoor' zijn niet onderzocht in deze studie (het toetsen van informatie over de verdachte of het verzamelen van nieuwe tactische aanwijzingen kan niet worden gemeten middels alleen auditieve opname van verhoor; daar is een uitgebreide dossierstudie voor nodig en dit valt buiten de scope van dit onderzoek).

Hieronder wordt kort besproken wat per fase op het scoreformulier is gescoord. Eerst wordt een korte uitleg gegeven van de verschillende manieren waarop gescoord is in deze studie. Voor een meer gedetailleerde uitleg van de items wordt verwezen naar de appendix (bijlage 3). In deze appendix staan ook de bronnen weergegeven waarop het te scoren item is gebaseerd.

Manieren van scoren

In dit onderzoek is gescoord op Likert-schalen (5-puntsschalen) voor '*helderheid*' en '*volledigheid*'. In de volgende alinea wordt hier dieper op ingegaan. Ook zijn 'actief luisteren' en 'taalgebruik' gescoord op een 5-puntsschaal (5 = altijd / 4 = regelmatig / 3 = onvoldoende / 2 = zelden / 1 = nooit). De verschillende items in de fases zijn gescoord met 'J' of 'N'. Een 'J' (ja) is gescoord als de uitleg / opmerking in de betreffende fase gegeven werd, een 'N' (nee) als dit niet is gebeurd. In de confronteer fases zijn de items geturfd. Vervolgens is op een 5-puntsschaal een score gegeven (voor uitvoering en houding) met behulp van de formule: (som van turven / totaal aantal mogelijke turven) x 4 + 1. Tot slot bevat het scoreformulier bij iedere fase een specifiek commentaarveld waar bijvoorbeeld quotes of opvallende zaken werden genoteerd uit die fase van het verhoor. Op deze manier wordt ook kwalitatieve data verzameld, die gebruikt is als aanvulling op de resultaten in dit onderzoek.

Helderheid en volledigheid

De fases 'openen', 'uitleg', 'free recall', 'vragen: uitleg' en 'sluiten' zijn gescoord op '*helderheid*' op een 5-puntsschaal (5 = zeer helder / 4 = helder / 3 = enigszins onduidelijk / 2 = onduidelijk / 1 = zeer onduidelijk). Alle fases zijn ook gescoord op '*volledigheid*' op een 5-puntsschaal (5 = volledig / 4 = voldoende / 3 = beperkt / 2 = zeer beperkt / 1 = geen). De volledigheid van iedere fase is berekend met behulp van de formule: (aantal J's / totaal aantal mogelijke J's) x 4 + 1. '*Helderheid*' is strikt gescheiden van '*volledigheid*' gescoord. Dit houdt in dat wanneer bijvoorbeeld maar één zin wordt gesproken in de openingsfase, deze ene zin wordt gescoord op '*helderheid*' en dat de introductie dan verder niet volledig is, staat los van de score op '*helderheid*'.

Achtergrondinformatie

Algemene informatie (zoals beoordelaar, eenheid, datum, artikel nummer, etc.), informatie over de AVR registratie, persoonsinformatie over de verhoorders, verhoorde en eventuele anderen aanwezig is op de eerste pagina van het scoreformulier genoteerd.

Algemeen resultaat

Op deze pagina is aangegeven wat de verklaringsbereidheid van de verdachte is. De verdachte kan gebruik maken van het zwijgrecht, uitgebreid ontkennen, ontkennen, gedeeltelijk bekennen, bekennen of uitgebreid bekennen. Ook is hier een algemene beoordeling gegeven voor de vaardigheid van de verhoorder in zijn totaliteit (op een 5-puntsschaal; zeer vaardig / vaardig / voldoende / training nodig / veel training nodig). Deze pagina bevat tevens een algemeen commentaarveld waar noemenswaardige zaken werden genoteerd met betrekking tot het gehele verhoor.

Openen

In dit onderdeel is gescoord of de opening is uitgevoerd en een introductie is gegeven (J/N). Vervolgens is aangegeven of er uitleg is gegeven over de rol van de verhoorders, aanwezige(n), reden van verhoor en de status van de verklaring. Dit is gescoord met een J (ja) of N (nee). Ook is gescoord of de mededeling is gedaan dat het verhoor auditief werd geregistreerd en wat daarbij is benoemd (datum / tijd / aanwezigen). Hierna is gescoord of de cautie was gegeven, was uitgelegd en was gegeven voor de eerste inhoudelijke vraag. Ook is gescoord of gecontroleerd werd of consultatiebijstand is ontvangen en of dit voor de eerste inhoudelijke vraag werd gedaan.

Uitleg

In dit onderdeel is gescoord of de verhoorder uitleg geeft over het verhoorproces (J/N). Indien de uitleg niet in deze fase van het verhoor plaatsvindt (maar bijvoorbeeld later in het verhoor tijdens het confronteren) is een 'N' gescoord (uitleg is niet gegeven). Vervolgens werden enkele items gescoord met 'J/N' die in de uitleg kunnen voorkomen, namelijk: 'Doel verhoor' (met daarna een open antwoord categorie waarbij doel wordt gespecificeerd), 'structuur: eerst uitgebreid verslag', 'structuur: daarna doorvragen', 'persoonsgericht/zaakgericht' en 'notities maken'. Tot slot is in deze fase gescoord of de verhoorder controleert of er nog vragen / zaken zijn die de verdachte wil bespreken.

Free Recall

In deze fase is ten eerste gescoord of de 'Free Recall is uitgevoerd' (J/N of NVT). In het geval van een 'J' is gescoord of de 'uitleg' is gegeven. De afzonderlijke items die bij de uitleg horen werden gescoord met 'J/N', namelijk: 'vertel alles', 'gedeeltelijk', 'niet belangrijk', 'volgorde maakt niet uit', 'zo gedetailleerd mogelijk', 'zekerheid', 'niets invullen' en 'regie overdragen'. Aan de hand van deze items werd weer een score voor *volledigheid* berekend. Daarna is gescoord of de verhoorder stimuleert/helpt bij het teruggaan naar de herinnering over het incident. Indien dit 'J' is, is gescoord hoe de verhoorder dit stimuleert: door de ogen te sluiten of door te concentreren op een punt in de ruimte. Vervolgens is gescoord of de 'Free Recall' werd onderbroken en is de lengte van de 'Free Recall' tot aan de eerste onderbreking en de eerste inhoudelijke onderbreking genoteerd.

Vragen: Uitleg

In deze sectie van het verhoor is om te beginnen gescoord of de verhoorder de fase 'doorvragen' uitlegt (J/N). Daarna is gescoord of het 'doel' van deze fase wordt uitgelegd en of de verhoorder benadrukt dat de verhoorde het moet aangeven indien hij/zij een antwoord 'niet weet' of een vraag 'niet snapt'.

Vragen: n.a.v. Free Recall

Hierbij is gescoord of de fase 'vragen n.a.v. Free Recall' is uitgevoerd (J/N). Vervolgens is gescoord of de fase 'Free Recall' en 'vragen n.a.v. Free Recall' van elkaar zijn gescheiden (J/N). Indien bijvoorbeeld een verdiepingsvraag werd gesteld door de verhoorder tijdens de 'Free Recall' wordt hier een 'N' gescoord.

Vragen: n.a.v. Onderzoeksgegevens

In dit onderdeel van de fase 'vragen' is gescoord of de stap 'doorvragen n.a.v. onderzoeksgegevens' is uitgevoerd (J/N). Dit wordt ook wel 'confronteren met onderzoeksgegevens'

genoemd. Hier zijn de confrontaties met onderzoeksgegevens genoteerd en is geturfd hoeveel hiervan 'helder zijn voorgelegd', met 'bronvermelding' en de 'vraag om verduidelijking / een reactie'. Tot slot is geturfd hoeveel confrontaties 'neutraal' zijn uitgevoerd. Vervolgens werd, middels een 5-puntsschaal, berekend hoe de algemene uitvoering en houding van de confrontaties was.

Confronteren met tegenstrijdigheden

Dit onderdeel is op dezelfde wijze gescoord als voorgaand onderdeel. Het enige verschil is dat het hier gaat om confrontaties naar aanleiding van een tegenstrijdigheid binnen de verklaring van de verdachte of een tegenstrijdigheid tussen de verklaring van de verdachte en een onderzoeksgegeven.

Sluiten

In de sluitingsfase is eerst gescoord of de verhoorder het verhoor afsluit (J/N). Daarna is gescoord of de verhoorder uitleg geeft over de verdere gang van zaken en nagaat of er nog vragen zijn. In deze fase is ook gescoord of de verklaring is doorgenomen (J/N) en of de communicatieregels zijn uitgelegd (J/N). Er is gescoord of de verhoorder uitlegt dat de verdachte het moet aangeven indien iets niet 'juist' is of niet 'volledig' is. Tot slot is gescoord welke mededeling over de AVR (datum/tijd) wordt genoemd.

Zaaksgericht – algemeen

In deze sectie is ten eerste de houding van de verhoorder beoordeeld (pro / neutraal / contra). De houding 'pro verdachte' betekent dat in het verhoor naar voren kwam dat de verhoorders geloofden in de onschuld van de verdachte. De houding 'neutraal' houdt in dat in het verhoor geen vooringenomenheid over de schuld (of onschuld) van de verdachte bij de verhoorders waarneembaar was. De houding 'contra verdachte' betekent dat tijdens het verhoor bleek dat de verhoorders de verdachte niet geloofden, zijn verhaal of antwoorden in twijfel trokken of vooringenomen waren over de schuld van de verdachte. Vervolgens is op een 5-puntsschaal een score gegeven voor 'actief luisteren' en 'taalgebruik'. Daarna is gescoord of de verhoorde overwegend meewerkend is (J/N). Tot slot is genoteerd of de verhoorde zich beroept op zijn/haar zwijgrecht (J/N) en of de verhoorder het respecteert wanneer de verdachte weigert vragen te beantwoorden (J/N).

Ongewenste verhoortechnieken

In deze sectie is gedurende het gehele verhoor op de transcriptie van het verhoor bijgehouden wanneer en welke ongewenste verhoortechnieken er voorkwamen. De technieken die zijn gescoord komen overeen met de ongewenste verhoortechnieken die zijn onderzocht in de studies van Verhoeven (2014) en Soukara et al. (2009). De tien technieken zijn: hypothetische situaties voorleggen, inspelen op geweten, minimaliseren van delict, maximaliseren van delict, consequenties van zwijgen benadrukken, beloftes doen, ongeduld / frustratie of boosheid uiten, intimidatie, drammen en mening geven / statement maken. Deze laatste techniek wordt gescoord in de Griffiths Question Map (GQM) (Griffiths & Milne, 2006).

Griffiths Question Map

In deze sectie is op de transcriptie van het verhoor per vraag één uniek label toegekend. Hiervoor is de indeling van de GQM gebruikt. In dit onderzoek zijn de volgende vraagcategorieën gebruikt: 'algemene open vraag / uitnodiging', 'gerichte open vraag', 'gesloten vraag', 'sturende vraag', 'cocktailvraag' en 'meerkeuzevraag'. In dit onderzoek is een vraagcategorie toegevoegd die niet in de GQM voorkomt, namelijk 'verificatievraag'. Verificatievragen komen namelijk regelmatig voor in de verhoorpraktijk. De mening gevende opmerkingen (die wel in de GQM voorkomen) zijn in dit onderzoek bij de 'ongewenste verhoortechnieken' gescoord, omdat het geen vraagtype is. Tot slot zijn de ongeschikte onderbrekingen in deze fase gescoord, omdat deze een informatiestroom kunnen tegenhouden. Deze sectie is alleen gescoord in het zaaksgerichte deel van het verhoor. De vraag moest dus zaaksinhoudelijk zijn, anders is hij niet gescoord.

4 Resultaten

4.1 Steekproef kenmerken

Voor dit onderzoek zijn 25 verhoren geanalyseerd die zijn afgenomen door verhoorders van de districtsrecherches in de politie-eenheid Oost-Brabant in het jaar 2015. Twaalf verhoren zijn uitgevoerd in 's-Hertogenbosch, negen verhoren in Eindhoven en vier in Helmond. Doodslag (of poging doodslag) kwam het meeste voor in de steekproef, namelijk 10 keer. In totaal was er sprake van 14 verschillende strafbare feiten in de steekproef (gekeken naar het eerste strafbare feit dat stond weergegeven in de AVR registratie). Andere strafbare feiten waren onder andere moord, diefstal in vereniging, meined en hulp bij zelfdoding.

Het kortste verhoor in de selectie duurde 15 minuten en het langste 4 uur en 29 minuten. De gemiddelde lengte van een verhoor (exclusief pauzes) was 1 uur en 25 minuten. Veertien verhoren betroffen het eerste verhoor met desbetreffende verdachte in de zaak. In 11 gevallen betrof het een vervolghoer met de verdachte. Vijf verhoren zijn door één verhoorder uitgevoerd. Dit was in vier verhoren een man en in één verhoor een vrouw. Zes verhoren zijn door twee mannen uitgevoerd, één verhoor is door twee vrouwen uitgevoerd. Dertien verhoren zijn door een man en vrouw uitgevoerd. De verdachte was in vijf verhoren een vrouw, in 20 verhoren een man. De gemiddelde leeftijd van de verdachte was 30,5 jaar (min=18, max=49). In 23 verhoren werd er door een verhoorder getypt tijdens het verhoor. In 19 verhoren had de verdachte consultatiebijstand gehad, in zes verhoren was dit onbekend. In één verhoor was sprake van verhoorbijstand en was de advocaat van de verdachte aanwezig gedurende het verhoor. Tot slot is gemeten hoeveel verdachten zich beriepen op hun zwijgrecht en hoeveel bekenden of ontkenden. In onderstaande tabel is dit weergegeven.

Tabel 1
Aantallen zwijgende / bekende / ontkennende verdachten

Verdachte	Aantal verhoren
Beriep zich op zwijgrecht	8
Ontkende uitgebreid	6
Ontkende	6
Bekende gedeeltelijk	2
Bekende	1
Bekende uitgebreid	2

4.2 Werkproces van verdachtenverhoor

4.2.1 Eerste contact

De opening van het verhoor bevat het eerste contact en in deze fase zijn een aantal aspecten gescoord. In Tabel 2 wordt weergegeven hoe vaak per item in de openingsfase een 'J', 'N' en 'NVT' is gescoord. Ook wordt weergegeven wat de gemiddelde scores zijn voor 'helderheid' en 'volledigheid'.

Tabel 2
Aantallen 'J', 'N' en 'NVT' gescoord per element (opening) en gemiddelde score 'helderheid' en 'volledigheid'

Elementen	J	N	NVT
Fase uitgevoerd	25	0	0
Uitleg rol verhoorders	3	11	11
Uitleg rol aanwezige(n)	0	1	24
Uitleg reden verhoor	19	6	0
Uitleg status verklaring	0	25	0
Mededeling AVR	15	10	0
Cautie	23	2	0
Cautie voor eerste inhoudelijke vraag	23	2	0

Uitleg cautie	12	13	0
Consultatie bijstand check	11	4	10
Consultatie bijstand check voor eerste inhoudelijke vraag	11	4	-
Benoeming AVR-gegevens	15	10	0
Benoeming AVR: Datum / Tijd / Aanwezigen	14 / 13 / 13	-	-
Helderheid	4		
Volledigheid	3,4		

Vervolgens zijn in de fase 'uitleg' verschillende aspecten gescoord die worden weergegeven in Tabel 3. Ook wordt hierin weergegeven wat de gemiddelde scores waren voor 'helderheid' en 'volledigheid'. Indien deze fase niet was uitgevoerd, zijn de bijbehorende items niet gescoord op J/N. Vandaar de lage aantallen bij de items, aangezien deze fase maar negen keer is uitgevoerd.

Tabel 3

Aantallen 'J', 'N' en 'NVT' gescoord per element (uitleg) en gemiddelde score 'helderheid' en 'volledigheid'

Elementen	J	N	NVT
Fase uitgevoerd	9	16	-
Uitleg doel verhoor	5	4	-
Uitleg structuur (eerst uitgebreid verslag)	0	6	3
Uitleg structuur (daarna doorvragen)	2	4	3
Uitleg eerst persoonsgericht / dan zaakgericht	3	2	4
Uitleg notities maken	5	4	-
Nagaan of er vragen zijn	3	6	-
Helderheid	4,6		
Volledigheid	2,8		

4.2.2 Zaakgericht verhoor

Tijdens het zaakgericht verhoor worden vragen gesteld en wordt de verdachte geconfronteerd met onderzoeksgegevens of tegenstrijdigheden. Deze twee zaken worden besproken in de volgende paragraaf aangezien ze tot de basisgespreksvaardigheden behoren in deze studie. Voorafgaand aan het zaakgericht vragen stellen is gemeten hoe voorafgaand wordt benadrukt dat indien de verdachte een antwoord niet weet, hij/zij dit gewoon kan aangeven. Deze instructie is in geen enkel verhoor gegeven. Daarnaast is gemeten hoe vaak wordt benadrukt dat een verdachte het moet aangeven indien hij/zij een vraag niet begrijpt. Deze instructie is drie keer gegeven.

4.2.3 Afsluiten

In de laatste fase van verhoor zijn weer een aantal aspecten gescoord. Hoeveel keer 'J', 'N', en 'NVT' is gescoord op deze elementen is weergegeven in Tabel 4. Ook wordt weergegeven wat de gemiddelde scores waren voor 'helderheid' en 'volledigheid'.

Tabel 4

Aantallen 'J', 'N' en 'NVT' gescoord per element (afsluiten) en gemiddelde score 'helderheid' en 'volledigheid'

Elementen	J	N	NVT
Verklaring doorgenomen	15	10	-
Uitleg gegeven (check juistheid/volledigheid)	5	19	1
Instructie 'check juistheid' gegeven	5	19	1
Instructie 'check volledigheid' gegeven	1	23	1
Afsluiting uitgevoerd	24	1	-
Uitleg verdere gang van zaken	23	2	-
Nagaan of er nog vragen zijn	2	23	-
Benoeming AVR gegevens	10	15	-
Benoeming AVR: Datum / Tijd	2 / 10	-	-

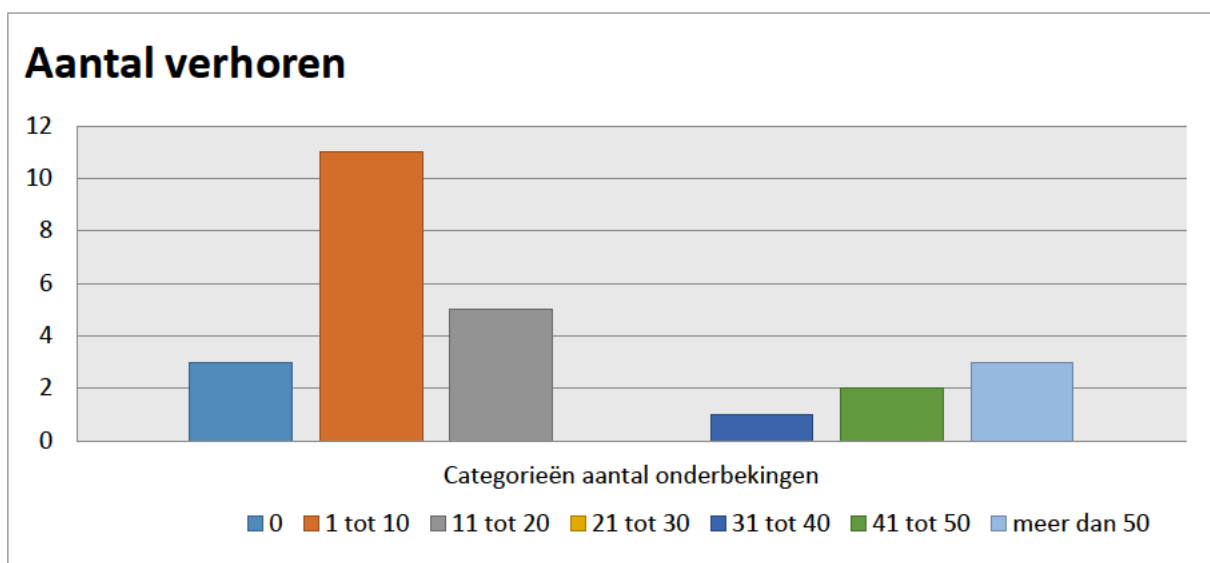
Helderheid uitleg doornemen verklaring	4,8
Helderheid afsluiting verhoor	4,4
Volledigheid	3,2

Zoals in de tabel is te zien wordt de verklaring niet altijd doorgenomen met de verdachte. In één verhoor werd de verdachte gevraagd of hij alles een beetje had meegekregen. De verdachte antwoordde bevestigend, waarop de verhoorder zei: 'oké dan is de verklaring voorgelezen' (dit was niet gedaan). In 24 gevallen vond er een afsluiting plaats in de afsluitingsfase. In één verhoor werd helemaal geen afsluiting gedaan maar werd het verhoor gewoon beëindigd, terwijl de verdachte werd opgehaald.

4.3 Basisgespreksvaardigheden

4.3.1 Aandachtgevend gedrag in de vorm van actief luisteren

Tijdens het scoren van de verhoren is per verhoor geteld, hoe vaak de verdachte werd onderbroken (een 'ongeschikte onderbreking'). In 22 verhoren kwamen ongeschikte onderbrekingen voor in het zaakgerichtte deel van het verhoor, waarbij het minimum 2 onderbrekingen was en het maximum 210 (in het verhoor van 4 uur en 29 minuten). Het gemiddelde aantal onderbrekingen was 23,36 per verhoor. Hieronder wordt in Figuur 2 per categorie 'aantal onderbrekingen' het aantal verhoren weergegeven dat in die categorie viel. Zoals uit de figuur is af te leiden vallen 19 verhoren in de categorieën tot 20 onderbrekingen per verhoor. Het relatief hoge gemiddelde aantal onderbrekingen per verhoor, wordt dus veroorzaakt door een aantal verhoren waarbij zeer veel werd onderbroken door de verhoorders.

Figuur 2: Aantal verhoren per categorie aantal onderbrekingen

Middels het scoreformulier is per verhoor op een 5-puntsschaal 'actief luisteren' gescoord. Hierbij werd gescoord of de verhoorders blijk gaven van een actieve luisterhouding waarbij 5 staat voor 'altijd' en 1 voor 'nooit'. Factoren als veel onderbrekingen / verificatievragen of vragen waarvan antwoord al duidelijk was, zijn meegewogen in deze score. Drie keer is een '1' gescoord, vijf keer een '2', acht keer een '3', acht keer een '4' en één keer een '5'. De gemiddelde score voor de 25 verhoren was een 3, oftewel 'onvoldoende'.

4.3.2 Vragen stellen

In totaal zijn er in de 25 verhoren 2743 (zaakgerichtte) vragen gescoord. Het minimum is 1 vraag in een verhoor (van 15 minuten) en het maximum is 473 vragen in een verhoor (van 3 uur en 34 minuten). Alle vragen hebben een individueel label gekregen tijdens het scoren van het soort vraag. In Tabel 5 staat weergegeven hoe vaak welke soort vraag voorkwam in de 25 verhoren met bijbehorende percentages van het totaal.

Tabel 5*Aantal en percentage per soort vraag in de 25 verhoren*

Soort vraag	Aantal	Percentage
Algemene open vraag	27	1,0%
Gerichte open vraag	1.022	37,3%
Gesloten vraag	289	10,5%
Sturende vraag	747	27,2%
Cocktail vraag	41	1,5%
Meerkeuze vraag	115	4,2%
Verificatie vraag	502	18,3%
Totaal	2.743	100%

Gemiddeld zijn er per verhoor 109,7 zaaksgerichte vragen gescoord. Een verhoor duurde gemiddeld 1 uur en 25 minuten, dit betekent dat er gemiddeld 77,4 zaaksgerichte vragen per uur werden gesteld door verhoorders. Zoals te zien is in de tabel is ruim 27 procent van de gestelde vragen een sturende vraag. Ook zijn er veel gerichte open vragen gescoord; ruim één derde van alle vragen. Hieronder wordt per vraagsoort een voorbeeld gegeven van een vraag afkomstig uit de selectie van verhoren uit dit onderzoek.

10.2.g

Bij deze basisgespreksvaardigheid 'vragen stellen' is in deze studie ook onderzoek gedaan naar het verkrijgen van een 'Free Recall' (het spontane verhaal). Aan het verkrijgen van een Free Recall gaan een aantal instructies vooraf, maar daarna komt in principe een vraag in de trant van 'Vertel, wat is er gebeurd?'. In deze studie is zeven keer gepoogd een Free Recall te verkrijgen. Tien keer is dit niet gebeurd en acht keer was een Free Recall niet van toepassing (bijvoorbeeld omdat het geen eerste verhoor was en de verdachte alleen geconfronteerd werd met onderzoeksgegevens). In de zeven gevallen waarbij wel een poging is gedaan om een spontaan verhaal te verkrijgen, is hierover geen enkele keer uitleg gegeven aan de verdachte (waarbij instructies worden gegeven als 'vertel alles', 'zo gedetailleerd mogelijk', 'volgorde maakt niet uit', etc.). Bij vijf van de zeven 'Free Recalls' is de verdachte onderbroken in zijn spontane verhaal en bij de andere twee keer was dit niet van toepassing. Bij die vijf 'Free Recalls' was de gemiddelde tijd dat de verdachte kon verklaren voordat hij werd onderbroken 15,8 seconden.

4.3.3 Confronteren

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen 'vragen stellen naar aanleiding van onderzoeksgegevens' en 'confronteren met tegenstrijdigheden'. In beide gevallen wordt de verdachte ergens mee geconfronteerd, in het ene geval met gegevens bekend uit reeds uitgevoerd onderzoek en in het andere geval met tegenstrijdigheden (bijvoorbeeld in zijn eigen verhaal). In 20 verhoren zijn vragen gesteld naar aanleiding van onderzoeksgegevens, waarbij in totaal 261 confrontaties zijn gedaan met een gemiddelde van 13,1 per verhoor. In 12 verhoren is geconfronteerd met tegenstrijdigheden, waarbij in totaal 63 confrontaties zijn gedaan met een gemiddelde van 5,3 per verhoor. Per confrontatie is gescoord of deze helder is gedaan, de bron erbij is gegeven en een verzoek

is gedaan om het te verduidelijken. Ook is per confrontatie gescoord of deze neutraal is gedaan. In Tabel 6 worden de aantallen weergegeven van deze items. Deze aantallen geven dus weer hoe vaak de items in totaal wel en niet (met percentages) zijn gescoord op alle confrontaties in de 25 verhoren.

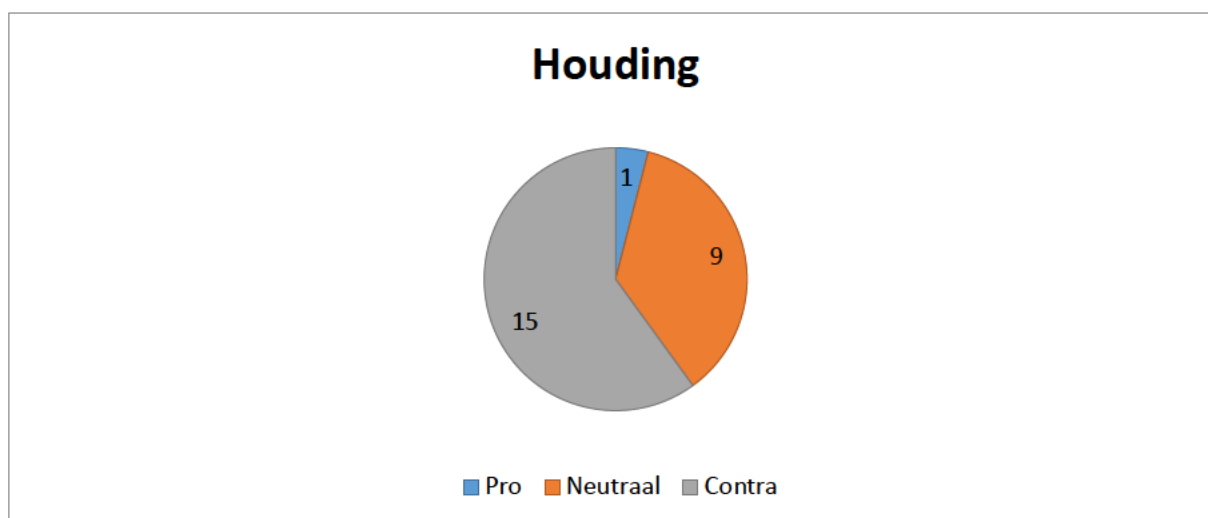
Tabel 6

Aantallen confrontaties totaal / helder / bron / verduidelijking / neutraal

Confrontaties	Aantal wel	Aantal niet
Vragen n.a.v. onderzoeksgegevens - Totaal	261	
Vragen n.a.v. onderzoeksgegevens - helder	235	26 (10,0%)
Vragen n.a.v. onderzoeksgegevens - bron	217	44 (16,9%)
Vragen n.a.v. onderzoeksgegevens - verduidelijking	221 (29 NVT)	11 (4,2%)
Vragen n.a.v. onderzoeksgegevens - neutraal	188	73 (28,0%)
Confronteren n.a.v. tegenstrijdigheden - Totaal	63	
Confronteren n.a.v. tegenstrijdigheden - helder	61	2 (3,2%)
Confronteren n.a.v. tegenstrijdigheden - bron	59	4 (6,3%)
Confronteren n.a.v. tegenstrijdigheden - verduidelijking	55 (8 NVT)	0 (0,0%)
Confronteren n.a.v. tegenstrijdigheden - neutraal	45	18 (28,6%)

4.4 Houding verhoorders

In Figuur 2 is weergegeven welke houding de verhoorders hadden ten aanzien van de verdachte in de 25 verhoren die zijn geanalyseerd.

Figuur 2: Houding verhoorders ten aanzien van de verdachte

Zoals uit de figuur kan worden afgelezen is de houding van verhoorders in 16 verhoren (64%) niet neutraal ten aanzien van de verdachte. Een verhoor is 'contra' gescoord als uit minimaal één opmerking bleek dat de verhoorders de verdachte niet geloofden of het verhaal van de verdachte in twijfel trokken. Hier is streng op gescoord, dus ook als maar één keer een dergelijke opmerking werd gemaakt door de verhoorders is 'contra' gescoord. Hieronder worden enkele voorbeelden gegeven van opmerkingen van verhoorders in dit onderzoek waarvan de houding werd gescoord als 'contra':

10.2.g

4.5 Ongewenste verhoortechnieken

In bijna alle verhoren zijn ongewenste verhoortechnieken gebruikt. In twee verhoren is geen enkele ongewenste verhoortechniek gescoord. De ongewenste verhoortechniek die het meeste werd gescoord is 'mening gevende opmerking / statement'. In onderstaande tabel is per ongewenste verhoortechniek weergegeven hoe vaak deze in totaal is gescoord in de 25 verhoren met bijbehorende percentages van het totaal.

Tabel 7

Aantal gescoord en percentage per ongewenste verhoortechniek

Ongewenste verhoortechniek	Aantal	Percentage
Hypothetische situatie voorleggen	26	6,2%
Inspelen op geweten	2	0,5%
Minimaliseren van het delict	2	0,5%
Maximaliseren van het delict	12	2,9%
Consequenties van zwijgen benadrukken	7	1,7%
Beloftes doen	0	0,0%
Ongeduld / frustratie / boosheid uiten	7	1,7%
Intimidatie	11	2,6%
Drammen	15	3,6%
Mening gevende opmerking / statement	337	80,4%
Totaal	419	100%

Zoals uit Tabel 7 kan worden afgeleid is ruim 80 procent van alle gescoorde ongewenste verhoortechniek een mening gevende opmerking / statement. In sommige verhoren werd een ongewenste verhoortechniek meermalen gescoord en in andere verhoren maar één keer. Tabel 8 geeft per ongewenste verhoortechniek weer, in hoeveel individuele verhoren deze is gescoord.

Tabel 8

Aantal verhoren waarin ongewenste verhoortechniek voorkwam

Ongewenste verhoortechniek	Gescoord in aantal verhoren
Hypothetische situatie voorleggen	7
Inspelen op geweten	1
Minimaliseren van het delict	2
Maximaliseren van het delict	5
Consequenties van zwijgen benadrukken	3
Beloftes doen	0
Ongeduld / frustratie / boosheid uiten	3
Intimidatie	5
Drammen	5
Mening gevende opmerking / statement	23

Het hoogste aantal ongewenste verhoortechnieken in één verhoor gescoord is 93 (in een verhoor van 61 minuten). Hiervan waren 76 ongewenste verhoortechnieken gescoord als mening gevende opmerking / statement. Het gemiddeld aantal ongewenste verhoortechnieken voor alle 25 verhoren is 16,8 per verhoor (gemiddeld 18,2 per verhoor indien alleen gerekend wordt met de 23 verhoren waarin ongewenste verhoortechnieken voorkwamen). In zeven van de 23 verhoren waarin ongewenste verhoortechnieken zijn gescoord betrof dit alleen mening gevende opmerkingen / statements. Mening / statements kunnen (afhankelijk van de opmerking) van minder zware orde zijn dan de andere ongewenste verhoortechnieken. In 16 verhoren werden echter (ook) andere ongewenste

verhoortechnieken gescoord. Hieronder worden enkele voorbeelden gegeven van opmerkingen van verhoorders in dit onderzoek die werden gescoord als een ongewenste verhoortechniek:

10.2.g

4.6 Overige resultaten uit het onderzoek

Per verhoor is een score gegeven op een 5-puntsschaal voor de beoordeling van het verhoor in zijn geheel. Hierbij staat '5' voor 'zeer vaardig', '4' voor 'vaardig', '3' voor 'voldoende', '2' voor 'training nodig' en '1' voor 'veel training nodig'. Aan het scoren van deze algemene beoordeling was geen uitgebreide instructie gekoppeld. De enige voorwaarde was dat indien de houding van de verhoorders niet neutraal was, geen voldoende of hoger werd gegeven, maar een '2' of '1' werd gescoord. In totaal is elf keer een '1' gescoord, tien keer een '2' gescoord en vier keer een '3' gescoord. Er is geen enkele keer een '4' of '5' gescoord. De algemene vaardigheden zijn beoordeeld als 'training nodig' ($M = 1,72$).

Per verhoor is een 'overall' score gegeven op een 5-puntsschaal voor 'taalgebruik'. Hiermee werd gemeten of de verhoorder heldere en passende taal en grammatica gebruikte. De gemiddelde score voor 'taalgebruik' was in dit onderzoek een 4, oftewel 'regelmatig'. De verhoorders gebruikten dus regelmatig heldere en passende taal en grammatica in het verhoor.

Tot slot beriep in elf verhoren de verdachte zich minimaal één keer op zijn zwijgrecht gedurende het gehele verhoor. In acht verhoren werd dit gerespecteerd door de verhoorders, in drie verhoren werd dit niet gerespecteerd (dit werd duidelijk doordat verhoorders bijvoorbeeld herhaaldelijk dezelfde vraag bleven stellen of geen genoegen namen met het antwoord 'zwijgrecht').

Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te meten is twintig procent van de verhoren ook door een andere beoordelaar gescoord. De twee beoordelaars hebben dit onafhankelijk van elkaar gedaan. De maat voor interbeoordelaarsbetrouwbaarheid die gebruikt is, is de Cohen's κ . Het is gangbaar om het coëfficiënt κ te interpreteren zoals in Tabel 9 is weergegeven.

Tabel 9*Cohen's κ met bijbehorende overeenstemmingsniveau's*

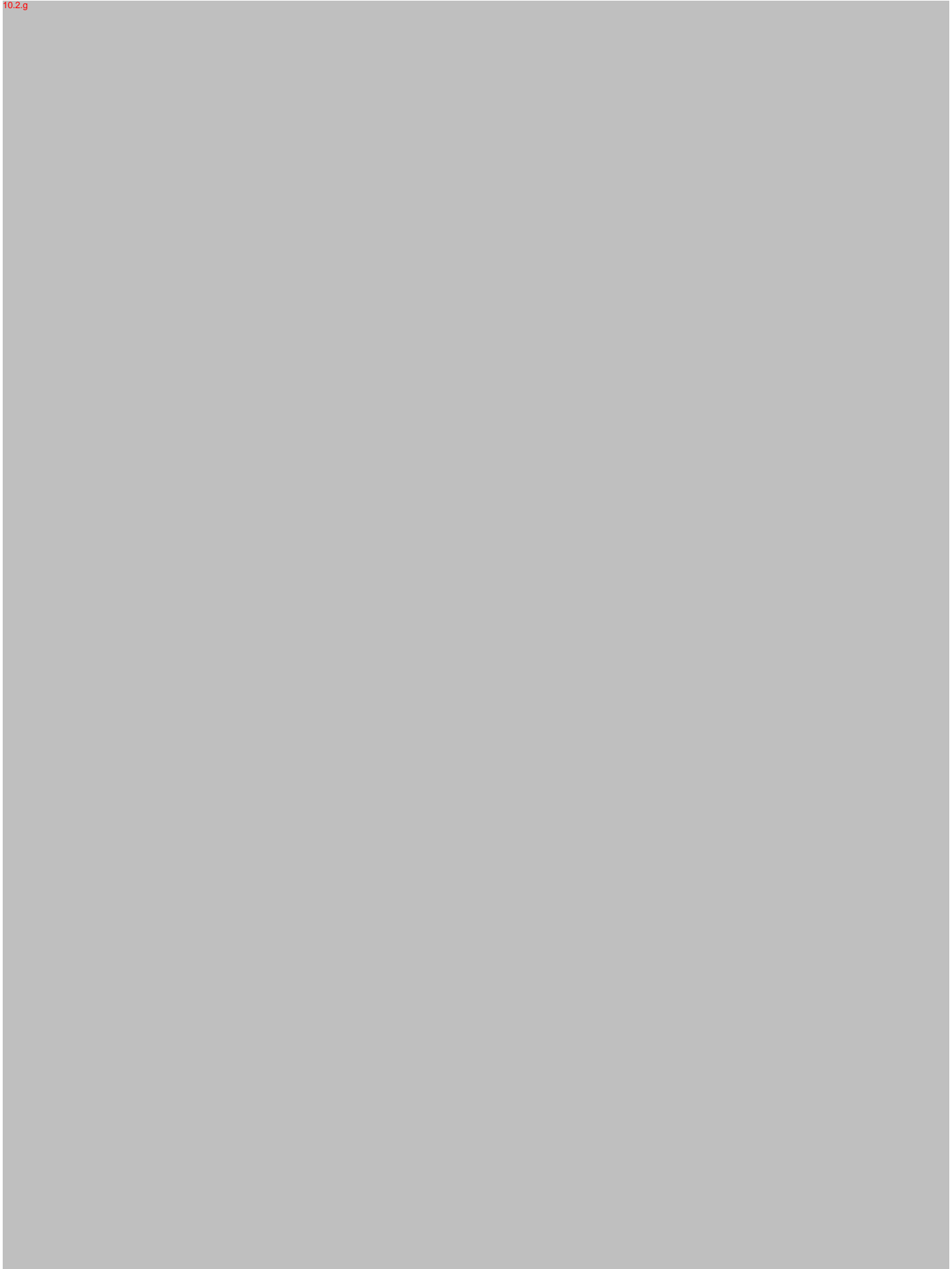
Cohen's κ	Mate van overeenstemming
<0	onder kansniveau
0.01-0.20	geringe overeenstemming
0.21-0.40	matige overeenstemming
0.41-0.60	redelijke overeenstemming
0.61-0.80	goede overeenstemming
0.81-1.00	bijna perfecte overeenstemming

In deze studie was er een goede overeenstemming tussen de twee beoordelaars op vraagtypen ($\kappa=.669$; $p<0.001$) en op ongewenste verhoortechnieken ($\kappa=.732$; $p<0.001$), een bijna perfecte overeenstemming op items met ja/nee-schalen ($\kappa=.956$; $p<0.001$) en een redelijke overeenstemming op de items met Likertschalen ($\kappa=.566$; $p<0.001$).

5 Conclusie

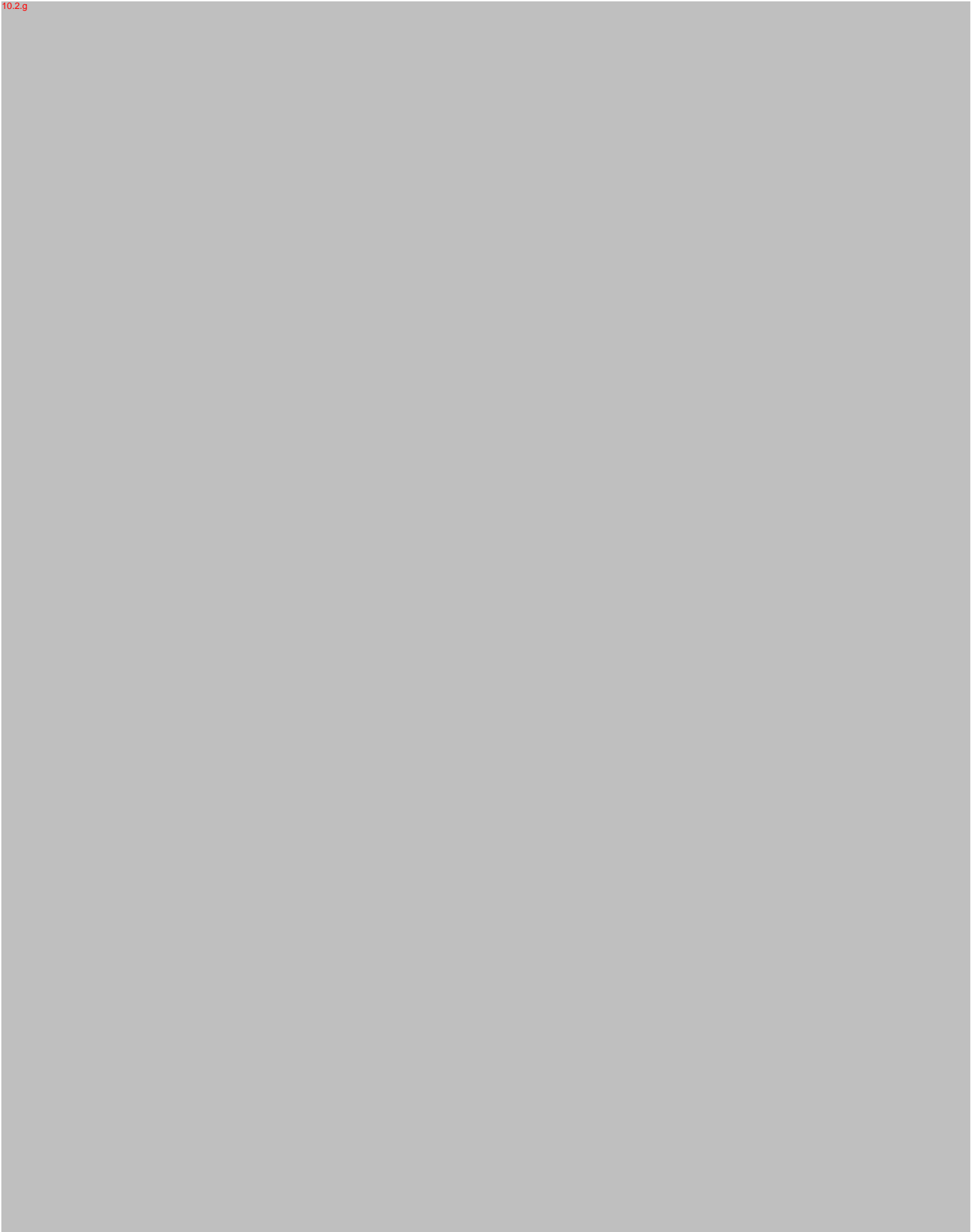
10.2.g

6 Discussie

10.2.g

7 Aanbevelingen

10.2.g

Dankwoord

Om te beginnen wil ik in het bijzonder bedanken mijn opdrachtgever ^{10.2.e} . ^{10.2.e} , ^{10.2.g}

[Redacted]

Daarnaast bedank ik mijn begeleider ^{10.2.e} . ^{10.2.g}

[Redacted]

^{10.2.g}
[Redacted]

Ook wil ik iedereen bedanken die mij de afgelopen maanden heeft geholpen alles helder en zo goed mogelijk op papier te krijgen. ^{10.2.g}

[Redacted]

Ook bedank ik mijn familie en lieve vriendinnen, die me de afleiding verschaften die ik soms erg hard nodig had tijdens deze periode. Speciale dank nog aan ^{10.2.e} , voor de laatste controle op spelling en grammatica.

Het is eindelijk zover, de laatste woorden staan op papier. Districtsrecherche Helmond, ik kom eraan.

^{10.2.e}

Sint-Michielsgestel, augustus 2017

Literatuur

- Abbe, A., & Brandon, S.E. (2014). Building and maintaining rapport in investigative interviews. *Police Practice and Research*, 15:3, 207-220.
- Amelsvoort, A. van, Rispens, I., & Grolman, H. (2015). *Handleiding Verhoor*. Amsterdam: Reed Business.
- Baldwin, J.D. (1993). Police interviewing techniques: Establishing truth or proof? *British Journal of Criminology*, 33, 325-352.
- Balk, N. (2015). *Getuigenverhoren, op goed geluk. Evaluatieonderzoek naar kennis over het Generiek Getuigenverhoor en basisgespreksvaardigheden en de uitvoering ervan in grootschalige opsporingsonderzoeken van de eenheid Noord-Holland*. Noord-Holland: Politie eenheid Noord-Holland.
- Boon, R. (2012). *Enhancing witness statements. Examining the effects of reading a Self-Administered Interview on interviewer behaviour and reliability of witness statements*. Haarlem: Politie Kennemerland.
- Boon, R., Odinet, G., Horselenberg, R., & Geijssen, K. (2016). Van verhoor naar forensisch interview. *Het tijdschrift voor de Politie*, 4, 20-25.
- Clarke, R.V., & Milne, R. (2001). *National evaluation of the PEACE investigative interviewing course*. London: Home Office.
- Clarke, C., Milne, R., & Bull, R. (2011). Interviewing Suspects of Crime: The Impact of PEACE Training, Supervision and the Presence of a Legal Advisor. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8: 149-162.
- Cleiren, C.P.M., Crijns, J.H., & Verpalen, M.J.M. (2013). *Strafvordering: Tekst & Commentaar*. Deventer: Kluwer.
- Evans, R. (1994). Police interviews with juveniles. In: D. Morgan & G.M. Stephenson (red.), *Suspicion and silence: The right to silence in criminal investigations* (p. 77-90). London: Blackstone.
- Expertgroep algemeen rechercheren. (2012). *Verbetering inrichting & kwaliteit politieverhoor*. Apeldoorn: politieacademie.
- Fisher, R. P., & Geiselman, R. E. (1992). *Memory-enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. Springfield, IL, England: Charles C Thomas, Publisher.
- Fisher, R.P., Geiselman, R.E., & Raymond, D.S. (1987). Critical analysis of police interviewing techniques. *Journal of Police Science and Administration*, 15, 177-185.
- Griffiths, A., & Milne, B. (2006). *Investigative Interviewing: Will It All End in Tiers? Police Interviews With Suspects in Britain* (p. 167-189). Portland: Wilan Publishing.
- Hoekendijk, J., & Beek, M. van. (2015). The GIS-model: A Dutch approach to gather information in suspect interviews. *Investigative Interviewing: Research and Practice*, 7(1), 1-9.

- Holmberg, U., & Christianson, S.A. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral Sciences and the Law*, 20, 31-45.
- Home Office (1992). *Investigative Interviewing*. (Police Circular 22/92). London: Home Office.
- Horselenberg, R., Vredeveltdt, A., & Koppen, P.J. van. (2016). Nederlandse politieverhoren in de praktijk. *Nederlands Juristenblad*, 91, 3185.
- Kassin, S.M., Drizin, S.A., Grisso, T., Gudjonsson, G.H., Leo, R.A. & Redlich, A.D. (2010). Police-induced confessions: Risk factors and recommendations. *Law and Human Behavior*, 34, 3-38.
- Kassin, S.M., Goldstein, C.C., & Kavitsky, K. (2003). Behavioral confirmation in the interrogation room: On the dangers of presuming guilt. *Law and Human Behavior*, 27, 187-203.
- Koppen, P.J. van, Merckelbach, H., Jelicic, M., & Keijser, J.W. de (2010). *Reizen met mijn rechter, psychologie van het recht*. Deventer: Kluwer.
- McConville, M., & Hodgson, J. (1993). *Custodial legal advice and the right to silence*. London: Her Majesty's Stationary Office.
- Memon, A., Vrij, A. & Bull, R. (2003). *Psychology and law: Truthfulness, accuracy and credibility*. London: Jossey-Bass.
- Milne, R. (2004). *The enhanced Cognitive Interview. A step by step guide*.
- Milne, B., Shaw, G., & Bull, R. (2007). Investigative interviewing: The role of psychology. In D. Carson, B. Milne, F. Pakes, K. Shalev & A. Shawyer (Eds.), *Applying psychology to criminal justice* (pp. 65-80). Chichester: John Wiley & Sons.
- Moston, S.J., & Engelberg, T. (1993). Police questioning techniques in tape recorded interviews with criminal suspects. *Policing and Society*, 3, 223-237.
- Moston, S.J., Stephenson, G.M., & Williamson, T.M. (1992). The effects of case characteristics on suspect on suspect behavior during police questioning. *British Journal of Criminology*, 32, 23-40.
- Nierop, N.M., & Mooij, A.J.M. (2000). *Het verdachtenverhoor in bijzondere zaken: de relatie tussen opleiding en praktijk*. Zoetermeer: KLPD.
- Pearse, J., & Gudjonsson, G.H. (1999). Measuring influential police interviewing tactics: A factor analytic approach. *Legal and Criminological Psychology*, 4, 211-238.
- Powell, M.B., Fisher, R.P., & Wright, R. (2005). Investigative interviewing. In: N. Brewer & K.D. Williams (red.), *Psychology and law: An empirical perspective* (p. 11-42). New York: Guilford.
- Shepherd, E., & Griffiths, A. (2013). *Investigative Interviewing: The Conversation Management Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Sigurdsson, J.F., & Gudjonsson, G.H. (1996). The relationship between type of claimed false confession made and the reason why suspects confess to the police according to the

- Gudjonsson Confession Questionnaire (GCQ). *Legal and Criminological Psychology*, 1, 259-269.
- Soukara, S., Bull, R., Vrij, A., Turner, M., & Cherryman, J. (2009). What really happens in police interviews of suspects? Tactics and confessions. *Psychology, Crime & Law*, 15(6), 493-506.
- Verhoeven, W. (2014). Mediëren verhoortechnieken de verandering in verklaringsbereidheid van verdachten? *Tijdschrift voor Criminologie*, 4, 10-38.
- Williamson, T. (1994). Reflections in current police practice. In: D. Morgan & G.M. Stephenson (red.), *Suspicion and silence: The right to silence in criminal investigations* (p. 107-116). London: Blackstone.
- Wright, A., & Alison, L. (2004). Questioning Sequences in Canadian police interviews: constructing and confirming the course of events? *Psychology: Crime and Law*, 137-153.
- Vanderhallen, M., Jong, A. de., Nelen, H., & Spronken, T. (2014). *Rechtsbijstand en de waarde van het verhoor: Een studie naar de te verwachten gevolgen op de verklaringsbereidheid en de opsporing en bewijsvoering in strafzaken van het verlenen van rechtsbijstand voorafgaand en tijdens het verhoor*. Maastricht: Universiteit van Maastricht.

Bijlagen

Bijlage 1 Verhoorcompetenties (kennis en vaardigheden)

Competentie categorie	Competenties in hoofdlijnen
1	<p>In staat om:</p> <ul style="list-style-type: none">• de basisgespreksvaardigheden toe te passen.• rekening te houden met de primaire juridische en tactische aspecten bij verhoren.• een getuigenverhoor af te nemen met toepassing van het 'werkproces getuigenverhoor' en de methode 'generiek getuigenverhoor'.• een verdachtenverhoor af te nemen met toepassing van het 'werkproces verdachtenverhoor' en bij het zaakgericht verhoor de 'directe stapelmethode' en/of de 'bewijsvraagmethode' toe te passen.
2	<p>Competenties van categorie 1 en verder in staat om:</p> <ul style="list-style-type: none">• rekening te houden met de juridische complexiteit bij verhoren.• een verdachtenverhoor af te nemen en bij het zaakgericht verhoor de methode 'standaardverhoorstrategie' toe te passen.
3	<p>Competenties van categorie 2 en verder in staat om:</p> <ul style="list-style-type: none">• een keuze te maken en te motiveren voor de inzet van de methode van getuigenverhoor (generiek getuigenverhoor, geleide herinnering en cognitief interview).• de gebruikswaarde van een verklaring in te schatten.• een onderbouwd advies te geven over het vervolg en de resultaten van uitgevoerde verhoren.• op juridische gronden te kiezen voor een juiste strategie bij het verdachtenverhoor, dit te beredeneren en beargumenteren.• de informatie uit een bewijsmatrix toe te passen bij het voorbereiden van een verdachtenverhoor.• onderwerpen en bijbehorende vragen op te stellen voor het persoonsgericht verhoor.
4	<p>Competenties van categorie 2 en verder in staat om:</p> <ul style="list-style-type: none">• onderwerpen en bijbehorende vragen op te stellen voor het persoonsgericht verhoor.• de informatie uit een bewijsmatrix toe te passen bij de voorbereiding van een verdachtenverhoor in een gecompliceerde zaak.• een verhoorplan te maken en het verhoor uit te voeren in een gecompliceerde zaak.
5	<p>Competenties van categorie 4 en verder in staat om:</p> <ul style="list-style-type: none">• om te gaan met verdachten met bijzondere persoonseigenschappen.• de voorbereide verhoorstrategie te presenteren aan teamleiding, onderzoeksteam en/of OM.• als verhoorcoach op te treden bij complexe verdachtenverhoren.• een deskundige te bevragen over de juiste aanpak van verdachtenverhoren, wanneer er sprake is van bijzondere persoonseigenschappen van de verdachte.

6	<p>Competenties van categorie 2 en verder in staat om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een getuigenverhoor af te nemen van kinderen tussen 4 en 12 jaar, verstandelijk beperkte personen of personen met een cognitieve functiestoornis en daarbij de methode 'scenariomodel' toe te passen. • te bepalen of een intensief getuigenverhoor van een 4-12 jarige, verstandelijke beperkte getuige of getuige met een cognitieve functiestoornis wenselijk of noodzakelijk is. • als verhoorcoach op te treden bij een getuigenverhoor van een 4-12 jarige verstandelijk beperkte persoon of persoon met een cognitieve functiestoornis.
7	<p>Competenties van categorie 5 of 6 en verder in staat om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • signalen van kwetsbaarheid van verdachten te herkennen en te vertalen naar vervolgacties. • de verhoorbaarheid van de verdachte te bepalen. • een verhoor van een kwetsbare verdachte af te nemen. • samen te werken met deskundigen en hun advies te vertalen naar het verhoor. • om te gaan met derden tijdens het verhoor (raadsman, deskundige, vertrouwenspersoon).

Nummer: _____ - _____ - _____

Bijlage 2 Scoreformulier

Achtergrondinformatie		
01 ALGEMEEN		
	beoordelaar:	datum:
Interne registratie	rol:	categorie:
	eenheid:	nummer:
Overige	district:	artikel nr.:
02 AVR REGISTRATIE		
	datum:	tijdstip:
Nummer		
Duur (min)		
Pauze	ja / nee	
Hoeveelste verhoor		
03 VERHOORDERS		
	<i>Verhoorder 1:</i>	<i>Verhoorder 2:</i>
Geslacht	man / vrouw	man / vrouw
Opleiding		
Verhooropleiding		
Jaren verhoorervaring		
Huidige verhoorinzet	(per maand)	(per maand)
Notities	ja / nee / onbekend	
Vorm notities	getypt / geschreven	
04 VERHOORDE		
Geslacht	man / vrouw	
Rol	getuige / verdachte	
Geboortedatum		Leeftijd:
Consultatiebijstand	ja / nee / onbekend / n.v.t.	
Verhoorbijstand	ja / nee / n.v.t.	
05 ANDERE AANWEZIGEN		
	<i>Aanwezig:</i>	<i>Specificeer:</i>
Advocaat	ja / nee	n.v.t.
Vertrouwenspersoon	ja / nee	

Nummer: _____ - _____ - _____

06 ALGEMEEN RESULTAAT	
Verdachte	zwijgrecht / uitgebreide ontkenning / ontkenning / gedeeltelijke bekentenis / bekentenis / uitgebreide bekentenis / n.v.t.
Getuige	korte verklaring / verklaring met weinig toelichting / uitgebreide verklaring
Beoordeling verhoor	zeer vaardig / vaardig / voldoende / training nodig / veel training nodig

Nummer: _____ - _____ - _____

Algemeen Commentaar

Nummer: _____ - _____ - _____

Openen									
10	UITGEVOERD	J						N	
11	INTRODUCTIE	J						N	
11.1	Helderheid	5	4	3	2	1			
11.2	Volledigheid	5	4	3	2	1			
11.3	uitleg rol verhoorders	J						N	n.v.t.
11.4	uitleg rol aanwezige(n)	J						N	n.v.t.
11.5	uitleg reden verhoor	J						N	
11.6	uitleg status verklaring	J						N	
11.7	mededeling AVR	J						N	
12	CAUTIE (V)	J						N	
12.1	voor eerste inhoudelijke vraag	J						N	
12.2	uitleg	J						N	
13	CONSULTATIEBIJSTAND CHECK (V)	J						N	n.v.t.
13.1	voor eerste inhoudelijke vraag	J						N	
14	AFSTAND VERHOORBIJSTAND CHECK (V)	J						N	n.v.t.
14.1	voor eerste inhoudelijke vraag	J						N	
15	BENOEMING AVR-GEGEVENS	J						N	
			datum / tijd / aanwezigen						
Commentaar:									

Uitleg

20	UITGEVOERD	J	4	3	2	1	N	
20.1	Helderheid	5	4	3	2	1		
20.2	Volledigheid	5	4	3	2	1		
20.3	doel	J					N	
20.4	-specificeer:							
20.5	structuur: eerst uitgebreid verslag	J					N	n.v.t.
20.6	structuur: daarna doorvragen	J					N	n.v.t.
20.7	persoonsgericht / zaakgericht (V)	J					N	n.v.t.
20.8	notities maken	J					N	n.v.t.
20.9	Gaat na of er vragen zijn	J					N	

Commentaar:

Nummer: _____ - _____ - _____

Free Recall									
30	UITGEVOERD	J					N	n.v.t.	
31	UITLEG	J					N		
31.1	Helderheid	5	4	3	2	1			
31.2	Volledigheid	5	4	3	2	1			
31.3	vertel alles	J					N		
31.4	gedeeltelijk	J					N		
31.5	niet belangrijk	J					N		
31.6	volgorde maakt niet uit	J					N		
31.7	zo gedetailleerd mogelijk	J					N		
31.8	zekerheid (G)	J					N		
31.9	niets invullen (G)	J					N		
31.10	regie overgedragen (G)	J					N		
32	Gestimuleerd in gedachten terug te gaan	J					N		
32.1	Zo ja, gebruik gemaakt van...	concentratie / ogen sluiten							
33	Onderbroken verklaring	J					N		
33.1	Lengte Free Recall tot eerste onderbreking : (min:sec)							n.v.t.
34	Lengte Free Recall : (min:sec)							n.v.t.
NIET MEEWERKEND / ZWIJGEND									
35	Gestimuleerd ononderbroken verklaring te geven	J					N	n.v.t.	
Commentaar:									

Nummer: _____ - _____ - _____

Vragen									
Uitleg									
40	UITGEVOERD	J						N	
40.1	Helderheid	5	4	3	2	1			
40.2	Volledigheid	5	4	3	2	1			
40.3	doel	J						N	n.v.t.
40.4	'niet weten'	J						N	
40.5	'niet snappen'	J						N	
Vragen n.a.v. Free Recall									
41	UITGEVOERD	J						N	n.v.t.
41.1	Gescheiden van fase Free Recall	J						N	n.v.t.
Commentaar:									

Nummer: _____ - _____ - _____

Vragen n.a.v. onderzoeksgegevens

42	UITGEVOERD	J					N	n.v.t.
43	UITVOERING confrontaties	5	4	3	2	1		
44	HOUDING confrontaties	5	4	3	2	1		
	43.1 tijd op band	43.2 helder voorgelegd	43.3 bronvermelding	43.4 vraagt reactie	44.1 neutraal			
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								
Commentaar:								

Nummer: _____ - _____ - _____

Confronteren met tegenstrijdigheden

45	UITGEVOERD	J					N	n.v.t.
46	UITVOERING confrontaties	5	4	3	2	1		
47	HOUDING confrontaties	5	4	3	2	1		
	46.1 tijd op band	46.2 helder voorgelegd	46.3 bronvermelding	46.4 vraagt verheldering	47.1 neutraal			
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								
Commentaar:								

Waarneming (G)									
50	UITGEVOERD	J						N	n.v.t.
51	Externe waarnemingsomstandigheden	J						N	
51.1	weersomstandigheden	J						N	
51.2	expositietijd	J						N	
51.3	positie	J						N	
51.4	afstand	J						N	
51.5	verlichting	J						N	
51.6	obstakels	J						N	
51.7	overige...								
52	Interne waarnemingsomstandigheden	J						N	
52.1	zintuigen	J						N	
52.2	middelengebruik	J						N	
52.3	alertheid	J						N	
52.4	overige...								
53	Zekerheidsvraag	J						N	
54	Herkenningsvraag	J						N	
Commentaar:									

Nummer: _____ - _____ - _____

Sluiten

Sluiten								
60	VERKLARING DOORGENOMEN	J					N	ob
60.1	UITLEG	J					N	n.v.t.
60.2	Helderheid	5	4	3	2	1		
60.3	Volledigheid	5	4	3	2	1		
60.4	juistheid	J					N	
60.5	volledigheid	J					N	
61	UITGEVOERD	J					N	ob
61.1	Helderheid	5	4	3	2	1		
61.2	Volledigheid	5	4	3	2	1		
61.3	uitleg verdere gang van zaken	J					N	
61.4	gaat na of er vragen zijn	J					N	
62	BENOEMING AVR-GEGEVENS	J					N	
		datum / tijd						
Commentaar:								

Nummer: _____ - _____ - _____

Zaakgericht - algemeen

71	Houding	Pro / neutraal / contra					
72	Actief luisteren	5	4	3	2	1	
73	Taalgebruik	5	4	3	2	1	
74	MEEWERKEND	J					N n.v.t.
75	ZWIJGRECHT	J					N
75.1	werd gerespecteerd	J					N

Commentaar:

Nummer: _____ - _____ - _____

SCOOR DE VOLGENDE ITEMS OP DE TRANSCRIPTIE:

- 8.1** Hypothetische situaties voorleggen
 - 8.2** Inspelen op geweten
 - 8.3** Minimaliseren van delict
 - 8.4** Maximaliseren van delict
 - 8.5** Consequenties van zwijgen benadrukken
 - 8.6** Beloftes doen
 - 8.7** Ongeduld, frustratie of boosheid uiten
 - 8.8** Intimideren
 - 8.9** Drammen
 - 8.10** Mening/statement
-
- 9.1** Algemene open vraag / uitnodiging
 - 9.2** Gerichtte open vraag (zeven gouden w's)
 - 9.3** Gesloten vraag
 - 9.4** Sturende vraag
 - 9.5** Cocktailvraag
 - 9.6** Meerkeuzevraag
 - 9.7** Verificatievraag
 - 9.8** Ongeschikte onderbreking

Achtergrondinformatie	
01	<p>Noteer je eigen naam en de datum waarop je het verhoor beoordeelt.</p> <p>Maak een intern registratienummer aan en noteer dit in de koptekst:</p> <p>Noteer de formeel juridische rol (getuige/verdachte), in welke categorie het verhoor valt (high impact, zeden, minderjarig, etc.), de eenheid waarin het verhoor is afgenomen (Noord-Holland, Oost-Brabant, etc.) en het hoeveelste verhoor het van die categorie in deze eenheid is. Deze vier items vormen het interne registratienummer.</p> <p>Voorbeeld: G-HIC-NH-3, oftewel het 3e high impact getuigenverhoor binnen de eenheid Noord-Holland.</p> <p>Noteer het district waar het verhoor is afgenomen en het artikelnummer (WvSr).</p>
02	<p>Noteer de datum en het tijdstip van het verhoor, het AVR-registratienummer, hoe lang het verhoor duurt (in minuten) vanaf de start van het verhoor (opening), of er een pauze zit in het verhoor en (indien te achterhalen in de politiesystemen) het hoeveelste verhoor dit met deze getuige/verdachte is.</p>
03	<p>Noteer of de verhoorders notities maakten en zo ja, in welke vorm (werd er mee getypt en/of meegeschreven).</p> <p>Noteer de (achteraf verkregen) informatie over: hoogst genoten opleiding, hoogst genoten verhooropleiding, aantal jaren verhoorervaring, huidige verhoorinzet (aantal verhoren dat men momenteel per maand uitvoert).</p>
04	<p>Noteer de betreffende gegevens van degene die verhoord wordt.</p>
05	<p>Noteer of er een advocaat of een vertrouwenspersoon aanwezig was bij het verhoor. Noteer per aanwezigheid of zijn/haar rol werd verklaard door de verhoorder of dat hiertoe gelegenheid werd gegeven.</p> <p>Specificeer voor de vertrouwenspersoon wat de relatie met de verdachte is.</p>

06

Omcirkel voor getuigen en verdachten het algemene resultaat van het verhoor.

VERDACHTE

zwijgrecht: weigert vragen te beantwoorden, antwoordt 'zwijgrecht', of zwijgt

uitgebreide ontkenning: ontkent + gedetailleerde beschrijving 'wat er is gebeurd'

ontkenning: ontkent tenlastegelegde feit, verder weinig details/informatie

gedeeltelijke bekentenis: bekent strafbare feit gedeeltelijk

bekentenis: enkel 'ik heb het gedaan', verder weinig detail/informatie

uitgebreide bekentenis: bekent + gedetailleerde beschrijving 'wat er is gebeurd'

n.v.t.: bijv. bij een tweede verhoor dat enkel bedoeld is om tactische aanwijzingen voor te leggen (en schuld niet aan de orde komt)

Clarke en Milne (2001): nr. 5 toegevoegd: "uitgebreide ontkenning"

GETUIGE

korte verklaring: korte toelichting op hetgeen gebeurd is

verklaring met weinig details: gedeeltelijke verklaring met beperkte toelichting

uitgebreide verklaring: gedetailleerde verklaring, verhoorder gaat informatie grondig na

ALGEMENE BEOORDELING

Deze algemene beoordeling (globale impressie) gebeurt aan het einde van de sessie.

Algemene regels

Voor alle items “HELDERHEID”:

- Drie punten waardoor de score lager wordt zijn: te snel praten, niet bondig zijn, complex taalgebruik (bijv. Politiejargon). Per punt wordt een punt lager gescoord op 'helderheid'.
- **5 = zeer helder / 4 = helder / 3 = enigszins onduidelijk / 2 = onduidelijk / 1 = zeer onduidelijk**
- 5 = de verhoorder praat rustig, duidelijk en gebruikt eenvoudige taal.
- 1 of 2 = de verhoorder praat snel, onduidelijk en gebruikt complexe taal (bv. politiejargon). Afhankelijk van de gehele tekst wordt een keus gemaakt voor 1 of 2.
- Dit item wordt strikt gescheiden gescoord van “volledigheid”.
Bijvoorbeeld: Als er maar 1 zin wordt gesproken in de introductie, dan wordt deze ene zin gescoord op “helderheid”. Dat de introductie niet volledig is doet niets aan de helderheid af.

NB: Enkel scoren voor de J's (dus onderwerpen die wel behandeld worden, maar een N krijgen, worden niet meegenomen).

Voor alle items “VOLLEDIGHEID”:

- $(\text{aantal J's} / \text{totaal aantal mogelijke J's}) \times 4 + 1$.
- Rond af naar dichtstbijzijnde, tenzij je dan uitkomt op een 5 of een 1.
- 5 = alle J's, 1 = geen J's
- **5 = volledig / 4 = voldoende / 3 = beperkt / 2 = zeer beperkt / 1 = geen**

Voor alle items die geturfd worden:

- $(\text{som van turven} / \text{totaal aantal mogelijke turven}) \times 4 + 1$.
- Rond af naar dichtstbijzijnde, tenzij je dan uitkomt op een 5 of een 1.

Voor alle J/N items waarin verhoorder uitleg/toelichting geeft, geldt:

- Scoor een J als de uitleg in de betreffende fase gegeven wordt, voorafgaand aan de taak van de getuige/verdachte.
- Bijvoorbeeld: Als tijdens het geven van de Free Recall of later in het verhoor wordt meegedeeld dat men niet mag gaan gokken, wordt het item “niets invullen” gescoord als N.

Voor de algemene beoordeling:

- Indien de verhoorder niet neutraal is (pro of contra) dan scoort deze hier niet voldoende en dus een 2 of een 1.

Voor alle “specifieke” commentaarvelden geldt:

In de commentaarvelden kunnen de volgende dingen worden genoemd:

- Commentaar en/of een quote met betrekking tot één of meerdere items van de specifieke hoofdonderdelen (fase openen, ongewenste technieken, enz.). Dat kan bijvoorbeeld een (opvallende) quote zijn om een item te illustreren. Het kan ook een opmerking zijn over een item dat strikt genomen wel of niet aanwezig is, maar waar nog wel wat op is aan te merken.
 - o Voorbeeld: “Je weet wat ze met jongens als jij doen in het huis van bewaring? Daar weten ze wel raad mee.” (Item 10.8: Intimideren, Ongewenste verhoortechnieken).
 - o Voorbeeld: De verhoorder heeft wel uitgelegd dat de verhoorde werd verdacht van een vermogensdelict, maar toen de verdachte om verduidelijking vroeg werd dit niet gedaan (item 11.5: Uitleg redenen verhoor, Fase openen).
- Commentaar en/of een quote met betrekking tot één of meerder elementen die niet in het codeerschema voorkomen maar die wel van belang zijn voor de fase.
 - o Voorbeeld: Er worden geen open vragen gesteld tijdens de opening (Fase openen).
 - o Voorbeeld: De verhoorder behandelt ogenschijnlijk irrelevante onderwerpen (Fase doorvragen Free Recall).
- De commentaarvelden kunnen ook worden gebruikt als hulpmiddel tijdens het scoren. Bijvoorbeeld om te turven of om de tijd aan te geven wanneer een specifieke fase begint en/of eindigt.

Geef bij het commentaar ALTIJD de tijdsaanduiding van de tape (uur:min:sec) en op welk item uit de fase het betrekking heeft.

Openen

10	De verhoorder voert de fase openen uit. J / N
11	De verhoorder voert de introductie uit. J / N
11.1	Zie algemene regels: 5 = zeer helder / 1 = zeer onduidelijk
11.2	Zie algemene regels: 5 = volledig / 1 = geen <i>Getuige</i> - op basis van items 11.3 t/m 11.7 <i>Verdachte</i> - op basis van items 11.3 t/m 14.1
11.3	De verhoorder legt de rolverdeling van de verhoorders uit. J / N Bijvoorbeeld: “Ik voer het gesprek met jou en mijn collega typt mee voor het proces-verbaal.” Scoor ook een J bij: “Wij zijn (...) en (...). Wij zijn rechercheurs van de politie en willen graag met jou praten over (...)” Het kan namelijk zijn dat de verhoorders hebben afgestemd beiden een gedeelte van het verhoor uit te voeren. <i>N.v.t.: Bijvoorbeeld indien er maar 1 verhoorder is, of bij een tweede verhoor (wanneer duidelijk wordt dat het om dezelfde verhoorders gaat).</i> Milne en Bull (1999), p. 68; Van Amelsvoort, Rispen en Dekens (2015), p. 254, 394, en 411
11.4	De verhoorder informeert de getuige/verdachte over de rol van de overige aanwezige(n), zoals een advocaat of een vertrouwenspersoon. J / N <ul style="list-style-type: none">• Bijvoorbeeld: “Je advocaat is bij het verhoor aanwezig. Hij staat je tijdens dit verhoor bij en mag om een onderbreking/pauze vragen, bijvoorbeeld om je advies te geven.”• Het moet uitleg zijn over de rol van de aanwezige, die voorbij gaat aan wat de verdachte al kan weten. Enkel “<i>Je advocaat is bij dit verhoor aanwezig.</i>” is niet voldoende voor een J. Dit kan de verdachte namelijk zelf ook waarnemen en is geen uitleg over de rol. <i>N.v.t.: Indien geen overige aanwezige(n).</i> Clarke en Milne (2001): nr. 4e t/m 4h; Besluit inrichting en orde politieverhoor (2017), p. 1-2; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 411
11.5	De verhoorder legt uit waarom hij/zij dit verhoor uitvoert. J / N Verdachten: redenen van aanhouding, redenen van vervolgvverhoor, etc. (Bijvoorbeeld: “Gisteren is het verhoor afgebroken, omdat.... En daarom gaan we nu verder.” of “We hebben nieuwe onderzoeksgegevens en die willen we aan je voorleggen.”). Getuigen: n.a.v. buurtonderzoek, men heeft zich gemeld bij de politie, etc.

	<p>NB: Enkel “we hebben nog wat vragen voor je” is niet voldoende voor een J. (omdat de reden van die vragen niet is uitgelegd).</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 254-255 (getuigen), p. 411 (verdachten); Clarke en Milne (2001): nr. 16</p>
11.6	<p>De verhoorder legt uit wat er met de verklaring gebeurt. J / N</p> <p>De verklaring wordt in een proces-verbaal verwerkt (een officieel verslag). Dit PV kan in de rechtszaal gebruikt worden als bewijsmateriaal. Een getuige wordt daarnaast uitgelegd dat er een kleine kans bestaat dat men opgeroepen kan worden om op de zitting te verschijnen.</p> <p><i>Commentaar: indien er serieuze angst voor represaillemaatregelen is, kan de verhoorder de getuige aanbieden als correspondentieadres (domicilie) een ander adres te kiezen, bv. van het politiebureau, het slachtofferloket of dat van de werkgever. De verhoorder mag geen toezegging doen dat de verdachte helemaal niet achter zijn woon- of verblijfadres kan komen. De mogelijkheid blijft bestaan dat de getuige nader verhoord zal worden door de rechter-commissaris of op een openbare zitting.</i></p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 256 (getuigen), p. 344 (verdachten)</p>
11.7	<p>De verhoorder doet mededeling van de auditieve of audiovisuele opname. J / N</p> <p>“Er wordt opgenomen” is niet voldoende voor een J. "Er wordt auditief/audiovisueel geregistreerd/opgenomen" is wel voldoende voor een J, maar als verder niet wordt uitgelegd wat dit betekent, wordt de score voor 'helderheid' bij 'Openen' een punt lager.</p> <p>Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, getuigen en verdachten (2010)</p>
12	<p>De verhoorder geeft de verdachte de cautie. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 343; Clarke en Milne (2001): nr. 10</p>
12.1	<p>De cautie is gegeven voor de eerste inhoudelijke, zaakgerichte vraag. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 343</p>
12.2	<p>De verhoorder legt de cautie uit: dat men geen antwoord hoeft te geven op vragen die gesteld worden. J / N</p> <p>Enkel “je hebt het recht om te zwijgen / “ik geef je de cautie” / “je bent niet tot antwoorden verplicht” is niet voldoende voor een J.</p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 10</p>
13	<p>De verhoorder gaat na of de verdachte consultatiebijstand heeft gehad. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Bij bijvoorbeeld een vervolghoort met een verdachte (consultatiecheck hoort voor het eerste verhoor gedaan te zijn). Of als de advocaat aanwezig is bij het verhoor.</i></p>

	<p><i>Als de verdachte uit zichzelf vertelt dat hij/zij consultatiebijstand heeft gehad.</i></p> <p>NB: Ook scoren indien het wordt behandeld in een tweede of later verhoor.</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 347</p>
13.1	<p>De verhoorder doet dit voordat de eerste inhoudelijke vraag is gesteld. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 347</p>
14	<p>De verhoorder gaat na of de verdachte afstand doet van het recht op verhoorbijstand. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Als de advocaat of vertrouwenspersoon bij het verhoor aanwezig is of als het om een verhoor van een volwassene gaat dat vóór maart 2016 is uitgevoerd (aangezien vanaf 1 maart 2016 de verdachte, voor de start van het verhoor, door de opsporingsambtenaar actief moet worden gewezen op het recht op verhoorbijstand).</i></p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 349-350</p>
14.1	<p>De verhoorder doet dit voordat de eerste inhoudelijke vraag is gesteld. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 349-350</p>
15	<p>De verhoorder benoemt een of meerdere AVR-gegevens. J / N</p> <p>Omcirkel welke mededeling is gedaan over de AVR-opname.</p> <p>Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, getuigen en verdachten (2010)</p>

Uitleg

20		De verhoorder geeft uitleg over het verhoordoel- en proces. J / N
NB: Uitleg niet in deze sectie gegeven? score als "N"		
20.1	Zie algemene regels: 5 = zeer helder / 1 = zeer onduidelijk	
20.2	Zie algemene regels: 5 = volledig / 1 = geen - op basis van items 20.3 en 20.5 t/m 20.9	
20.3	<p>De verhoorder legt het doel van het verhoor uit. J / N</p> <p>Dit kan de verhoorder, afhankelijk van het soort verhoor, doen door bijvoorbeeld uit te leggen dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het de bedoeling is dat men zoveel mogelijk vertelt van wat men zich van het incident 	

	<p>kan herinneren.</p> <ul style="list-style-type: none"> • het verhoor de gelegenheid is om alles te vertellen wat men kwijt wil over de gebeurtenis (zijn/haar versie van het verhaal). • het doel van dit verhoor waarheidsvinding is. • “we hebben nog wat aanvullende vragen voor je” is niet voldoende voor een J. <p>Clarke en Milne (2001): nr. 17 en 20; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 201 (getuigen), p. 338 (verdachten)</p>
20.4	Noteer hier welk doel door de verhoorder bij 21.3 genoemd wordt.
20.5	<p>De verhoorder legt uit dat het verhoor start met een gelegenheid om alles te vertellen wat hij/zij zich kan herinneren van de gebeurtenis/kwijt wil over de gebeurtenis. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Bijvoorbeeld bij een vervolghoer waarin enkel wordt doorgevraagd n.a.v. onderzoeksgegevens.</i></p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 18; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 254 (getuigen); Shepherd en Griffiths (2013), p. 25-27</p>
20.6	<p>De verhoorder legt uit dat hij/zij (na dit eerste verslag) enkele vragen zal stellen om zaken te verhelderen en te verdiepen. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Wanneer er enkel vragen worden gesteld naar aanleiding van onderzoeksgegevens.</i></p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 18; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 254 (getuigen); Shepherd en Griffiths (2013), p. 25-27</p>
20.7	<p>De verhoorder legt uit dat het verhoor zal starten met enkele vragen die niet direct met de zaak te maken hebben, maar gaan over de persoonlijke omstandigheden van de verdachte om een beeld van deze persoon te vormen. De verhoorder vertelt dat dit wordt gevolgd door een zaakgericht verhoor, waarin het gaat over het misdrijf waarvan men verdacht wordt.</p> <p>J / N</p> <p><i>N.v.t.: Bij verdachtenverhoren die enkel zaakgericht zijn en bij getuigenverhoren.</i></p>
20.8	<p>De verhoorder vertelt dat er wordt mee geschreven en/of wordt mee getypt. J / N</p> <p>NB: Indien dit reeds verteld is bij de opening (11.3), score als J.</p> <p>Milne (2004), p. 10; Milne en Bull (1999), p. 69</p>
20.9	<p>De verhoorder controleert of er op dit moment nog vragen zijn of zaken zijn die de getuige/verdachte wil bespreken, alvorens het zaakgerichte gedeelte uit te voeren. J / N</p> <p>Milne (2004), p. 10</p>

Free Recall

30	<p>De verhoorder voert de Free Recall uit. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Bijvoorbeeld bij een tweede verhoor waarin het doel is onderzoeksgegevens voor te leggen.</i></p>
NB: Uitleg niet in deze sectie gegeven? scoor als "N"	
31	<p>De verhoorder legt de Free Recall uit. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 257-260; Milne (2004), p. 19-20; Shepherd en Griffiths (2013), p. 254-255</p>
31.1	Zie algemene regels: 5 = zeer helder / 1 = zeer onduidelijk
31.2	<p>Zie algemene regels: 5 = volledig / 1 = geen</p> <p><i>Getuige</i> - op basis van items 31.3 t/m 31.10 <i>Verdachte</i> - op basis van items 31.3 t/m 31.7</p>
31.3	<p>"Vertel me straks alles wat je je van het incident herinnert." J / N</p> <p>Milne (2004), p. 12 en 18; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 285</p>
31.4	<p>"Ook dingen die je je maar gedeeltelijk kunt herinneren." J / N</p> <p>Milne (2004), p. 12; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 259</p>
31.5	<p>"Of waarvan jij denkt dat ze niet belangrijk zijn. Die kunnen dat voor het onderzoek toch zijn." J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 257 en 285</p>
31.6	<p>"De volgorde maakt hierbij niet uit, vertel mij gewoon alles zoals het je te binnen schiet." J / N</p> <p>Milne (2004), p. 12 en 18; Shepherd en Griffiths (2013), p. 255; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 257 en 258</p>
31.7	<p>"Ik wil je vragen alles zo gedetailleerd mogelijk te beschrijven. Laat geen details weg." J / N</p> <p>Shepherd en Griffiths (2013), p. 254; Milne (2004), p. 13; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 257</p>
31.8	<p>"Je mag dingen noemen waar je niet helemaal zeker van bent. Geef hierbij dan aan dat je het niet helemaal zeker meer weet." J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 78 en 286; Milne (2004), p. 13; Fisher en Geiselman (1992), p. 38-39</p>
31.9	<p>"Het enige dat je niet mag doen is zaken invullen die je je niet kunt herinneren." J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 286; Fisher en Geiselman (1992), p. 41</p>

31.10	<p>De verhoorder draagt de regie over de inhoud van het verhoor over aan de getuige/verdachte. J / N</p> <p>Bijvoorbeeld: “Onthoud dat ik er niet bij was en dus niet precies weet wat er gebeurd is. Jij bent degene met informatie.”</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 259 en 286-287; Milne (2004), p. 14</p>
32	<p>De verhoorder stimuleert/helpt bij het in gedachten teruggaan naar de herinnering over het incident. J / N</p> <p><i>“Probeer jezelf nu te plaatsen in dezelfde situatie als toen het misdrijf gepleegd werd.” Of: “Ga nu in gedachten terug naar het moment dat het misdrijf gepleegd werd.”</i></p> <p>Fisher en Geiselman (1992), p. 100; Milne (2004), p. 16-18</p>
32.1	<p>Indien 32 beantwoord is met een J, omcirkel of de verhoorder hierbij gebruik maakt van aanzetten tot concentreren of van het stimuleren de ogen te sluiten dan wel te staren naar een punt in de ruimte.</p> <p>Fisher en Geiselman (1992), p. 98; Milne (2004); Van Amelsvoort et al. (2015), p. 285 (concentratie), p. 271, 280 en 288 (ogen sluiten)</p>
33	<p>De verhoorder onderbreekt de getuige/verdachte. J / N</p> <p><i>De verhoorder onderbreekt de informatiestroom op geen enkel moment, totdat de getuige/verdachte klaar is met zijn/haar Free Report. Uitzondering: wanneer de getuige/verdachte stress ervaart/gespannen wordt of zelf een vraag stelt.</i></p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 260</p>
33.1	<p>Noteer de tijd van de Free Recall tot aan de eerste onderbreking.</p> <p>NB1: Hummen en teksten als “en toen” om te stimuleren verder te gaan worden hier niet gezien als onderbreking.</p> <p>NB2: Opmerkingen als “wacht even, ik kan het niet bijhouden met typen” worden hier wel gezien als onderbreking.</p>
34	<p>Noteer de lengte van de Free Recall tot aan de eerste inhoudelijke onderbreking.</p> <p><i>Deze tijd kan afwijken van 33.1.</i></p> <p><i>De lengte van de herinnering wordt gemeten vanaf het punt dat de getuige/verdachte start met de Free Recall tot de eerste zaakgerichte onderbreking. Hummen en teksten als “en toen” om te stimuleren verder te gaan worden niet gezien als onderbreking. Ook het remmen van de informatiestroom (bijvoorbeeld doordat er mee getypt moet worden) wordt</i></p>

	<i>hier niet als onderbreking gezien, wanneer het de verklaring van de verdachte niet inhoudelijk stuurt of stopt.</i>
35	<p>De verhoorder stimuleert de niet-meewerkende getuige/verdachte een ononderbroken verklaring te geven. J / N</p> <p><i>De verhoorder kan dit doen door het doel van het onderzoek te herhalen: gelegenheid voor het afleggen van een verklaring (zijn/haar versie van wat er gebeurd is).</i></p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 23</p>

Vragen

Uitleg

40	De verhoorder legt de fase doorvragen uit. J / N
40.1	Zie algemene regels: 5 = zeer helder / 1 = zeer onduidelijk
40.2	<p>Zie algemene regels: 5 = volledig / 1 = geen</p> <p>- op basis van items 40.3 t/m 40.5</p>
40.3	<p>De verhoorder legt uit dat er enkele vragen gesteld worden, gebaseerd op wat de getuige/verdachte zojuist verteld heeft om de Free Recall te verhelderen en uit te breiden, dan wel gebaseerd op onderzoeksgegevens. J / N</p> <p>Het doel hiervan is om zaken te verduidelijken of om te zien of er nog meer is dat men zich kan herinneren.</p> <p><i>N.v.t.: Indien het een verhoor betreft waar enkel onderzoeksgegevens worden voorgelegd (item 20.3, uitleg doel, is dan namelijk al gescoord) of indien een Free Recall zo kort is dat herhaling van het doel op dit punt niet noodzakelijk lijkt.</i></p> <p>Milne (2004), p. 28</p>
40.4	<p>De verhoorder benadrukt dat men het moet aangeven als men het antwoord op een vraag niet weet. J / N</p> <p>Deze instructie moet worden gegeven voor de eerste vraag.</p>

	Van Amelsvoort et al. (2015), p. 259; Milne (2004), p. 28
40.5	De verhoorder benadrukt dat men het moet aangeven als men een vraag niet begrijpt of snapt. J / N Deze instructie moet worden gegeven voor de eerste vraag. Van Amelsvoort et al. (2015), p. 259; Milne (2004), p. 28
Vragen n.a.v. Free Recall	
41	De fase vragen naar aanleiding van de Free Recall is uitgevoerd: J / N
41.1	Wacht de verhoorder met inhoudelijke vragen totdat de Free Recall is afgelopen? J / N

Vragen n.a.v. onderzoeksgegevens

42	<p>De verhoorder voert de stap doorvragen naar aanleiding van onderzoeksgegevens uit. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Bijvoorbeeld bij getuigenverhoren.</i></p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 32</p>
43	<p>Zie algemene regels op basis van de volgende items: $((43.2 \text{ t/m } 43.4) / \text{totaal aantal}) \times 4 + 1$.</p> <p>Indien de verhoorder onderzoeksgegevens ‘stapelt’, dus achter elkaar geeft zonder dat hij de verdachte de gelegenheid geeft erop te reageren, scoor als 1 confrontatie (1 moment).</p> <p>NB1: “Je weet dat we je kamer hebben doorzocht?” wordt niet gescoord als confrontatie. Dit gaat enkel over de handeling, niet over een bevinding of onderzoeksgegeven.</p> <p>NB2: “Maar goed, ook met wat we hebben gevonden, sta je er gewoon echt niet goed voor” wordt wel gescoord als confrontatie.</p>
43.1	Vul hier de tijd in van het startmoment van de confrontatie.
43.2	<p>Het aantal keer dat de verhoorder op een heldere wijze het onderzoeksgegeven onder de aandacht brengt. De vraag is steeds: waar wordt de verdachte mee geconfronteerd? Is dat helder gemaakt? Met helder wordt hier bedoeld: specifiek en concreet. Uit de opname moet duidelijk worden dat het voor de verdachte/getuige duidelijk is wat de bevinding inhoudt.</p> <p>Voorbeeld: “Er is onder andere gebeld met de Samsung E1200, die we op jouw slaapkamer hebben aangetroffen op vrijdag.” Het gaat er in dit geval niet om door wie of met wie er is gebeld, maar DAT er is gebeld. Dit is helder voorgelegd.</p> <p>NB: Indien de verhoorder onderzoeksgegevens stapelt, moet elk onderzoeksgegeven duidelijk zijn. Indien één van de gegevens niet duidelijk is, wordt er geen score gegeven.</p> <p>Shepherd en Griffiths (2013), p. 27; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 104</p>
43.3	<p>Het aantal keer dat de verhoorder de bron vermeldt waaruit het onderzoeksgegeven komt (hier mag geen onduidelijkheid over bestaan).</p> <p>- Een getuige heeft verklaard:” (...).”</p> <p>- Indien geconfronteerd wordt met een verklaring van een getuige, is het voldoende om te vermelden DAT een getuige “X” verklaard heeft. De getuige hoeft niet bij naam genoemd te worden en ook de datum is niet nodig voor een verwijzing naar de bron.</p>

	<p>- Indien het onderzoeksgegeven een telefoongesprek, WhatsAppbericht, email, etc. betreft, dient aangegeven te worden met welk telefoonnummer is gebeld/verstuurd). Voor email is datum voldoende, voor telefoongegevens datum en tijdstip.</p> <p>- Indien dit bijvoorbeeld ‘tapgesprekken’ zijn, en dit is minimaal één keer benoemd, dan is dit voldoende indien overige confrontaties logischerwijs dezelfde bron hebben.</p> <p>NB1: Indien de verhoorder onderzoeksgegevens stapelt, moeten alle bronnen genoemd zijn. Indien één van de bronnen niet genoemd wordt, wordt er geen score gegeven.</p> <p>NB2: voordeel van de twijfel, indien de verhoorder inschat dat bijvoorbeeld het tijdstip van versturen niet essentieel was, maar dat het juist enkel om de datum ging.</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 447 en 450</p>
43.4	<p>Het aantal keer dat de verhoorder verzoekt om verduidelijking / vraagt om een reactie (dat kan bijvoorbeeld door een vraag, maar ook door het laten vallen van een stilte).</p> <p><i>N.v.t.: Bij een verdachte/getuige die al begint te praten voordat de verhoorder een vraag kan stellen of stilte kan laten vallen.</i></p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 451; Shepherd en Griffiths (2013), p. 27</p>
44	Zie algemene regels op basis van de volgende items: $(44.1 / \text{totaal aantal}) \times 4 + 1$
44.1	<p>Het aantal keer dat de verhoorder op een neutrale wijze confronteert met onderzoeksgegevens.</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 104 en 453</p>

Confronteren met tegenstrijdigheden

45	<p>De verhoorder legt elementen uit de verklaring die tegenstrijdig zijn met elkaar of met andere onderzoeksgegevens voor aan de getuige/verdachte. J / N</p> <p>NB: Indien de verhoorder het <i>presenteert</i> als een tegenstrijdigheid (ook al is het dit feitelijk niet), toch scoren als tegenstrijdigheid.</p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 32</p>
46	Zie algemene regels op basis van de volgende items: $((46.2 \text{ t/m } 46.4) / \text{totaal aantal}) \times 4 + 1$

46.1	Vul hier de tijd in van het startmoment van de confrontatie.
46.2	Het aantal keer dat de verhoorder op een heldere wijze de tegenstrijdigheid met ander bewijs onder de aandacht brengt. Met helder wordt hier bedoeld: specifiek en concreet. (letterlijke tactische aanwijzing en wat de getuige/verdachte letterlijk gezegd heeft.) Shepherd en Griffiths (2013), p. 27; Van Amelsvoort et al. (2015), p. 104
46.3	Het aantal keer dat de verhoorder de bron vermeldt waaruit de tactische aanwijzing komt. Van Amelsvoort et al. (2015), p. 447 en 450
46.4	Het aantal keer dat de verhoorder verzoekt om verduidelijking op 61.1 (dat kan bijvoorbeeld door een vraag, maar ook door het laten vallen van een stilte). Van Amelsvoort et al. (2015), p. 451; Shepherd en Griffiths (2013), p. 27
47	Zie algemene regels op basis van de volgende items: $(47.1 / \text{totaal aantal}) \times 4 + 1$
47.1	Het aantal keer dat de verhoorder op een neutrale wijze confronteert met ander bewijs. Van Amelsvoort et al. (2015), p. 453

Waarneming (G)

Enkel scoren bij getuigenverhoren.

50	<p>De verhoorder controleert de waarnemingsomstandigheden van de getuige. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Bij een getuige die geen ooggetuige is, maar alleen iets over de gebeurtenis heeft gehoord.</i></p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 72-80 (het gebruik van het Engelse ADVOKATE is vertaald naar de Nederlandse situatie)</p>
51	<p>Externe waarnemingsomstandigheden zijn aan bod gekomen. J / N</p> <p>NB: score indien er door de verhoorder naar gevraagd wordt, maar ook wanneer de getuige het zelf heeft genoemd in de verklaring.</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 63-67</p>
51.1	<p>Er zijn bepaalde weertypen denkbaar die het zicht kunnen belemmeren, zoals mist, een zware regen- of hagelbui, een sneeuwstorm en fel zonlicht als tegenlicht. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 66</p>
51.2	<p>Expositietijd is de tijd waarin iemand daadwerkelijk blootgesteld was aan de relevante stimuli. Hoe langer de getuige iets waargenomen heeft, des te nauwkeuriger hij dit heeft waargenomen en des te beter hij dit later kan reproduceren. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 66</p>
51.3	<p>We zijn gewend aan waarnemingen vanuit een gebruikelijke positie. Een andere positie kan ervoor zorgen dat het beeld vertekend wordt. Het is bijvoorbeeld lastig om een lengte te schatten wanneer je een persoon vanaf een balkon hebt gezien. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 67</p>
51.4	<p>Hoe groter de afstand, hoe kleiner de kans dat de waarneming optimaal is. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 63</p>
51.5	<p>Het waarnemingsvermogen is minder onder slechte observatieomstandigheden. J / N</p> <p>Bijvoorbeeld als het donker is, of als er veel tegenlicht is.</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 63</p>
51.6	<p>Obstakels zoals bomen, struiken, auto's, enz., kunnen het zicht belemmeren. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 66</p>
51.7	<p>Noteer welke overige externe waarnemingsomstandigheden aan bod zijn gekomen.</p>

52	<p>Interne waarnemingsomstandigheden aan bod gekomen? J / N</p> <p>NB: score indien er door de verhoorder naar gevraagd wordt, maar ook wanneer de getuige het zelf heeft genoemd in de verklaring.</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 59-62</p>
52.1	<p>Met betrekking tot de zintuigen kan bijvoorbeeld gevraagd worden of de getuige lenzen heeft of een bril draagt en zo ja, of dit ook het geval was ten tijde van de waarneming. J / N</p>
52.2	<p>Middelengebruik komt aan bod (alcohol, medicijnen, drugs). J / N</p>
52.3	<p>Mate van alertheid/vermoeidheid tijdens de waarneming komt aan bod. J / N</p>
52.4	<p>Noteer welke overige interne waarnemingsomstandigheden aan bod zijn gekomen.</p>
53	<p>De verhoorder vraagt hoe zeker iemand is van zijn of haar waarneming. J / N</p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 231</p>
54	<p>De verhoorder vraagt of de getuige/verdachte een persoon/personen zou herkennen. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Bijvoorbeeld als onbekende personen, objecten, etc. niet van toepassing zijn.</i></p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 231, 269-270, 314 en 316</p>

Sluiten

60	<p>De verklaring wordt 'hoorbaar' doorgenomen (bijvoorbeeld te horen door een opmerking van de verhoorder/verdachte/getuige of een lange stilte aan het eind, waaruit logischerwijs opgemaakt kan worden dat de verklaring doorgenomen wordt). J / N</p> <p><i>Ob: Indien de opname abrupt stopt.</i></p> <p>Van Amelsvoort et al. (2015), p. 118</p>
60.1	<p>De verhoorder legt de communicatieregels voor het doornemen van de verklaring uit. J / N</p> <p><i>N.v.t.: Als de verdachte het hele verhoor vanuit het scherm heeft meegelezen en vanuit zichzelf zegt dat het wel goed is zo.</i></p>
60.2	<p>Zie algemene regels: 5 = zeer helder / 1 = zeer onduidelijk</p>

60.3	Zie algemene regels: 5 = volledig / 1 = geen - op basis van items 60.3 t/m 60.5
60.4	De verhoorder legt uit dat men hem/haar direct moet corrigeren indien het niet juist is wat er in het proces-verbaal staat. J / N Van Amelsvoort et al. (2015), p. 118 en 258-259
60.5	De verhoorder legt uit dat men het hem/haar moet vertellen als er iets mist in de verklaring. J / N
61	De verhoorder sluit het verhoor af. J / N <i>Ob: Bijvoorbeeld wanneer dit niet op de opname te zien/horen is.</i> Clarke en Milne (2001): nr. 58
61.1	Zie algemene regels: 5 = zeer helder / 1 = zeer onduidelijk
61.2	Zie algemene regels: 5 = volledig / 1 = geen - op basis van items 61.3 en 61.4
61.3	De verhoorder geeft uitleg over de verdere gang van zaken. J / N Het is voldoende als er over in ieder geval één volgende stap in het proces uitleg wordt gegeven (zoals: overleg met OVJ, voorgeleiding, volgend verhoor, eventueel verwijzen naar slachtofferhulp). Van Amelsvoort et al. (2015), p. 254 en 270
61.4	De verhoorder gaat bij de getuige/verdachte na of er nog vragen zijn. J / N Deze check kan gaan over een specifiek onderwerp (bijvoorbeeld de voorgeleiding) of in zijn algemeenheid worden gesteld. In beide gevallen wordt een J gescoord. “Heb je nog vragen aan mij?” “Heb je nog vragen over de voorgeleiding?” Milne (2004), p. 51
62	De verhoorder benoemt een of meerdere AVR-gegevens. J / N Omcirkel welke mededeling is gedaan over de AVR-opname. De mededeling moet op de juiste plek in het verhoor worden gedaan (aan het einde van het formele verhoor) voor een J.

Zaakgericht - algemeen

71	<p>Omcirkel de houding van de verhoorder(s) ten aanzien van de getuige/verdachte:</p> <p>Contra: presumptie van schuld, blijk van wantrouwen/twijfel over wat de getuige/verdachte zegt. Hieronder valt ook een positieve emotie zoals het uitstralen van een triomf (bijvoorbeeld als er een verklaring is ‘ontfutselt’: “Ja, je zegt wel dat je de zin van het verhoor niet inziet, maar je hebt nu dit al verteld en dat zijn toch mooie dingetjes die voor ons van belang zijn”).</p> <p>Neutraal: De verhoorder(s) geven geen blijk van contra of pro.</p> <p>Pro: “Ik denk ook niet dat je het gedaan hebt”, "Het is gewoon uit de hand gelopen", "Je bedoelde het niet zo".</p> <p>NB: Als een verhoorder niet neutraal bleef, licht je bevindingen dan toe.</p>
72	<p>De verhoorder geeft blijk van een actieve luisterhouding.</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderbreken (-1 voor enkele onderbrekingen, -2 voor veel onderbrekingen) • relatief veel verificatievragen (-1) • vraag gesteld waar het antwoord al van duidelijk is (-1) <p>5 = altijd / 1 = nooit</p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 44</p>
73	<p>De verhoorder gebruikt heldere en passende taal en grammatica, vermijdt politiejargon en juridische taal en stelt bondige vragen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • te snel praten (-1) • niet bondig zijn (-1) • complex taalgebruik, bijv. Politiejargon (-1) <p>5 = altijd / 1 = nooit</p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 43</p>
74	<p>De verhoorde is meewerkend. J / N</p> <p>Omcirkel wat het gedrag van de getuige/verdachte overwegend was.</p> <p>Denk bij niet-meewerkend aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • weerstand (vijandigheid; bot) en • verstoren van het verhoorproces (vraag beantwoorden met een wedervraag; in de rede vallen). <p>NB: Let hierbij op of de verdachte bewust bezig lijkt te zijn met het verstoren van het proces (dan een 'N'). Wanneer hij/zij enkel ‘niet-mee-werkend’ reageert op ongewenste</p>

	<p>verhoortechnieken van de verhoorder, dit niet meenemen in de beoordeling.</p> <p>Clarke en Milne (2001): nr. 25</p>
75	<p>De verhoorde beroept zich op zijn/haar zwijgrecht. J / N</p> <p>Scoor J, indien de verdachte dit een of meerdere keren doet.</p>
75.1	<p>De verhoorder respecteert het indien een verdachte weigert vragen te beantwoorden, antwoordt met 'zwijgrecht' of zwijgt. J / N</p> <p>NB: Indien 1 keer niet gedaan vul N in en verduidelijk dit in het commentaar.</p> <p>Griffiths en Shepherd (2013), p. 411</p>

Ongewenste verhoortechnieken

Alle technieken worden geturfd wanneer aanwezig in het verhoor. Vanaf de start tot het einde van de tape.

8.1	<p>Verhoorders schetsen een mogelijk scenario. Dit kan op twee verschillende manieren gebeuren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Een vraag om de verdachte te laten nadenken over een hypothetische situatie. Voorbeeld: “Iedereen die daar was gaat gehoord worden, en niet iedereen gaat liegen.” 2. Een scenario schetsen in de hoop dat de verdachte daarop ingaat. Voorbeeld: “Stel dat jij daar was geweest, wat had jij dan gedaan?” <p>NB1: Wanneer meerdere scenario’s in 1 passage worden voorgelegd, scoor ieder scenario.</p> <p>NB2: Het voorleggen van een scenario is per definitie sturend. Bij het voorleggen van een scenario wordt daarom niet gescoord voor 9.4 (suggestieve/leidende vraag).</p> <p>Verhoeven (2014)</p>
8.2	<p>Verhoorders trachten in te spelen op het geweten of schuldgevoel. Dit kan op twee manieren gebeuren:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bijvoorbeeld door de ouders, partner, kinderen of vrienden aan te halen. Voorbeeld: ‘Wat zou je moeder hiervan denken?’ 2. Beroep op eigen geweten. Voorbeeld: “Hoe kun je met jezelf leven?” <p>Verhoeven (2014)</p>
8.3	<p>Verhoorders minimaliseren de ernst van het delict of het aandeel van de verdachte hierin. ‘Ik denk dat het een uit de hand gelopen beroving is geweest. Dit was niet de bedoeling.’</p> <p>Verhoeven (2014); Soukara, Bull, Vrij, Turner, en Cherryman (2009)</p>
8.4	<p>Verhoorders benadrukken of overdrijven de ernst van het delict of het aandeel van de verdachte hierin.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Voorbeeld benadrukken: “We hebben het hier wel over diefstal met geweld, de strafmaat daarop is 12 jaar.” 2. Voorbeeld overdrijven: “Het is niet zomaar iets hè. We hebben het hier wel over een gehandicapte jongen.” 3. “Je zegt nu wel dat je er alleen maar bijstond, maar volgens mij heb jij alle klappen gegeven.” <p>Soukara et al. (2009)</p>
8.5	<p>Verhoorders benadrukken consequenties van het zwijgen of ‘niet de waarheid vertellen’, of liegen. De opmerkingen zijn te onderscheiden van feitelijke uitleg aan de verdachte rondom de juridische positie.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Voorbeeld ‘niet de waarheid vertellen’: “Dus jij gaat een jaar lang in een

	<p>jeugdgevangenis zitten, omdat je ons niet wilt vertellen wat er gebeurd is.”</p> <p>2. Voorbeelden zwijgen: “Wat zou de rechter hiervan zeggen?”, “Uit ervaring blijkt dat zwijgen niet in je voordeel werkt.”, “Dus ga hier nou niet zitten en je mond houden. Je toekomst is straks voorbij.”</p> <p>Verhoeven (2014)</p>
8.6	<p>Verhoorders doen (valse) beloften/toezeggingen. Het gaat hier om beloften die de verhoorders vanuit hun functie niet kunnen nakomen.</p> <p><i>“Als jij met goede informatie komt, dan wordt je niet in verzekering gesteld.”</i></p> <p><i>“Als je bekent, kan ik ervoor zorgen dat je strafvermindering krijgt.”</i></p> <p>Verhoeven (2014)</p>
8.7	<p>Verhoorders tonen ongeduld, frustratie of boosheid. Dit gaat vaak gepaard met stemverheffing.</p> <p><i>‘Ik heb toch niet met een klein kind te maken?! Je kan toch wel zeggen waarom niet?!’</i></p> <p>Ook laten verhoorders hun frustratie blijken door diep te zuchten.</p> <p><i>“Ah, kom op nou..., je kunt toch wel gewoon zeggen wat er is gebeurd?”</i></p> <p>Verhoeven (2014)</p>
8.8	<p>Verhoorders maken opmerkingen om de verdachte te intimideren (bang te maken), beschuldigen de verhoorde er bijvoorbeeld van dat hij liegt en/of lachen de verhoorde uit, of speculeren over mogelijke gevolgen voor de verdachte.</p> <p><i>“Je weet wat ze met jongens als jij doen in het huis van bewaring? Daar weten ze wel raad mee.”</i></p> <p><i>“En totdat ik hier wat anders hoor en een duidelijk eerlijk verhaal hoor, waar ik wat van kan maken, blijf jij hier vanavond slapen.”</i></p> <p><i>“Want nu ben je aan het duiken, ga eens rechtop zitten want dit is geen respect tonen.”</i></p> <p>Soukara et al. (2009)</p>
8.9	<p>Verhoorders stellen herhaaldelijk dezelfde vraag en nemen geen genoegen met het antwoord. De losse regel is 3 keer of meer maar er is ruimte voor interpretatie. Er kan bijvoorbeeld na het twee keer stellen van dezelfde vraag, gescoord worden voor ‘drammen’, wanneer een getuige/verdachte bijvoorbeeld duidelijk aangeeft iets niet te weten en hier toch weer naar gevraagd wordt.</p> <p>‘Drammen’ is te onderscheiden van verder doorvragen en de getuige/verdachte weer bij het onderwerp terugbrengen. Ook een vraag herhalen omdat deze niet wordt verstaan of begrepen door de getuige/verdachte valt niet onder ‘drammen’.</p> <p>Soukara et al. (2009)</p>
8.10	<p>Indien de verhoorder zijn/haar mening of statement geeft.</p>

“Ik denk dat jij haar hebt aangerand.”

“Jij was daar gewoon.”

“Daar is toch niets mis mee, of wel?”

“Een heleboel dingen uit de verklaring van je vriendin, die kloppen niet.”

Griffiths en Milne (2006), p. 183

Griffiths Question Map

Meerdere labels van toepassing? Ken 1 label toe: het label dat het minst passende gedrag weergeeft in die situatie. Als iemand bijvoorbeeld een gerichte open vraag stelt die leidend is, score de vraag dan als 'leidend'.

Een vraag wordt alleen gescoord als de vraag een zaakgerichte functie heeft. Dat betekent als de vraag gaat over de gebeurtenis, als de vraag bedoeld is om informatie te krijgen voor een latere confrontatie of als de vraag bedoeld is om onderzoeksgegevens te vergaren.

Voorbeeld: "Kan jouw kamerdeur op slot?" (informatie voor latere confrontatie)

Naast zaakgerichte vragen kunnen vragen ook andere functies hebben of een combinatie van functies hebben. Bijvoorbeeld: vragen die belangrijk zijn voor de rechter (thuissituatie, etc.), vragen om rapport op te bouwen of vragen over het interviewproces/rechtsproces (uitleg, etc.). Het is handig om deze functies erbij te houden bij twijfel over of een vraag zaakgericht is of niet.

Zodra de vraag een zaakgericht element heeft dan wordt de vraag gescoord. Bij twijfel score de vraag niet.

Shepherd en Griffiths (2013), p. 512-518; Griffiths en Milne (2006), p. 182-183; Clarke en Milne (2001): nr. 46-53

9.1	<p>Een open vraag/uitnodiging nodigt uit tot het geven van een uitgebreid antwoord (zoals: "Beschrijf alles wat er toen in de garage gebeurde", "Wat is er afgelopen vrijdag gebeurd?", "Vertel me hoe deze persoon eruit zag"). Deze vragen genereren doorgaans de meeste en meest accurate informatie.</p> <p>Een vraag als "Kunt u mij vertellen (...)" is feitelijk gesloten, maar wordt toch gescoord als open. Het nodigt de getuige/verdachte namelijk uit tot vertellen.</p>
9.2	<p>Een gerichte open vraag nodigt uit tot een antwoord op een specifiek onderwerp. Doorgaans starten ze met een van de zeven-gouden-w's ("wie", "wat", "waar", "waarmee", "op welke wijze/hoe", "wanneer", "waarom") of "hoeveel", "hoe lang", "hoe laat".</p> <p><i>"Wanneer vroeg hij dat aan je?"</i></p> <p><i>"Je zegt, je mist je telefoon, hoe moet ik dat zien?"</i></p> <p>Een vraag als "Weet je <u>welke</u> kleur het was?" is feitelijk gesloten, maar wordt toch gescoord als gericht open.</p>
9.3	<p>Een gesloten vraag is een vraag die enkel met een 'ja' of 'nee' beantwoord kan worden, of althans, met een zeer kort antwoord.</p> <p><i>"Heb je een kenteken gezien?"</i></p>
9.4	<p>Een suggestieve/leidende vraag:</p> <p>Een suggestieve vraag geeft richting aan het antwoord door iets te suggereren.</p>

	<p>Voorbeeld: <i>“Ben jij normaal gesproken altijd zo agressief als je drinkt?”</i></p> <p>Een leidende vraag geeft richting aan het antwoord doordat de vraag informatie bevat die niet afkomstig is van de verdachte of getuige.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dit kan informatie zijn over personen, objecten, handelingen, en omgeving. <ul style="list-style-type: none"> • <i>“Wat kunt u mij vertellen over het vuurwapen?”</i> • <i>“Hadden zij een vervoermiddel bij zich?”</i> • <i>“Waren er nog meer mensen in de buurt?”</i> <p>(in het geval niet eerder over respectievelijk een vuurwapen, een vervoermiddel, of andere mensen is gesproken)</p> <p>Bij verdachtenverhoren: indien gevraagd wordt naar algemeenheden/concepten dan NIET scoren als sturend, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>“Maak je gebruik van andere telefoons?”</i> → 9.3 <p>(in het geval er al gesproken is over een telefoon door de verdachte)</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>“Rij je wel eens in een andere auto?”</i> → 9.3 <p>Een vraag die uiteindelijk beantwoord moet worden om te weten “wat is er gebeurd?” en dus voor het opsporingsonderzoek van belang kan zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>“Heb je toen gebloed?”</i> → 9.3 <p>(we weten niet of het voor het opsporingsonderzoek van belang is, dus dit is voordeel van de twijfel)</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. De vraag bevat woorden (opvallend, belangrijk, etc.) die het antwoord in een bepaalde richting kunnen sturen. Voorbeeld: <i>“Heb je nog iets opvallends gezien aan het gezicht van de dader”</i> 3. De verhoorder vult iets in voor de verhoorde (legt woorden in de mond). Voorbeeld: <i>“Dus je zag ze kijken in de auto’s en je dacht dit is niet goed”</i> <p>NB1: Een opmerking kan ook als suggestief/leidend worden gescoord. Het hoeft dus niet altijd in vraagvorm te worden gesteld.</p> <p>NB2: Wanneer er meerdere keren in een vraag gestuurd wordt, score één keer sturend.</p> <p>NB3: Bij twijfel niet scoren. Bijvoorbeeld: Als er door verhoorder wordt verwezen naar informatie die <i>ogenschijnlijk</i> gegeven is in een eerder contactmoment (meldkamer, op PD, verhoor, etc.).</p>
<p>9.5</p>	<p>Een cocktailvraag bevat meerdere vragen in een keer. Dit maakt het voor de getuige of verdachte lastig om vast te stellen welke vraag er beantwoord moet worden, of met welke te starten (<i>“Waar stond de verdachte? Kon u de verdachte goed zien?”</i>).</p> <p>NB: Als een van de vragen sturing bevat, score als sturende vraag.</p>
<p>9.6</p>	<p>Een meerkeuzevraag geeft een getuige of verdachte een beperkt aantal antwoordmogelijkheden (<i>“Heb je haar geslagen of heb je haar geschopt?”</i>). Een</p>

	<p>meerkeuzevraag is per definitie sturend: score als meerkeuzevraag.</p> <p>In een aantal gevallen lijkt een vraag meerkeuze maar behoort de vraag toch tot een andere categorie:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Indien er officieel twee antwoordmogelijkheden worden gegeven waarvan één heel breed, score als sturend. Voorbeeld: <i>“En zijn ze op dat moment als ze die auto’s bekijken bij elkaar, of is dat anders?”</i> 2. Indien een meerkeuzevraag in de negatieve zin wordt gesteld, kan de vraag meerkeuze lijken maar is die sturend. Voorbeeld: <i>“Dus we praten niet over kleuren als geel, groen, rood of wat dan ook?”</i> <p>NB: Een meerkeuzevraag kan soms lastig zijn om te onderscheiden van een cocktailvraag omdat ze allebei het woordje ‘of’ kunnen bevatten. Ga hierbij na of iemand meerdere antwoordmogelijkheden krijgt of dat er meerdere vragen worden gesteld.</p>
<p>9.7</p>	<p>Een verificatievraag is een vraag die wordt gesteld om na te gaan of de verhoorder iets goed begrepen heeft. De verhoorde heeft de informatie dus al een keer eerder genoemd. Verifiëren is niet hetzelfde als parafraseren (wat gebruikt wordt om te stimuleren om door te vertellen). Uit de audio moet duidelijk blijken dat de verhoorder op zoek is naar verificatie, bijvoorbeeld door een vragende toon of door een zin te beginnen met <i>“als ik het goed begrijp...”</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • A: <i>“Ik heb de man 2 minuten gezien.”</i> V: <i>“Klopt het dat je de man 2 minuten hebt gezien?”</i> • A: <i>“En dat is het moment waarop ik ben weggerend.”</i> V: <i>“Dat was het moment waarop je bent weggerend, zei je?”</i> • A: <i>“Minimaal twee hadden een zonnebril op. Of de derde dat ook had weet ik niet meer.”</i> V: <i>“Oké, minimaal twee hadden een zonnebril op maar of nummer drie dat had weet je niet meer?”</i> • A: <i>(Free report)</i> V: <i>Dus dat heb je gezien?</i> <p>N.B. Wanneer men een samenvatting geeft, score ook als verificatievraag (samenvattingen zijn namelijk ook bedoeld om te verifiëren of men het goed begrepen heeft).</p>
<p>9.8</p>	<p>Een opmerking, vraag, of andere actie van de verhoorder die de informatiestroom van de getuige/verdachte over de gebeurtenis onderbreekt. Hiervan is sprake als:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De verhoorder door de getuige/verdachte heen praat (door elkaar heen praten). 2. De verhoorder begint te praten op een moment dat de getuige/verdachte stil is, maar

nog niet klaar is. Voorbeeld: “*En toen, eh...*”

Te onderscheiden van ingrijpen bij een getuige/verdachte die van de gebeurtenis afdwaalt/al dan niet bewust over een ander onderwerp of tijdstip verklaart.

NB1: Bij twijfel niet scoren.

NB2: Indien de verhoorder een paar woorden meepraat en de sprekerbeurt bij de getuige/verdachte blijft, is er geen sprake van een onderbreking.

NB3: Wanneer de verhoorder en getuige/verdachte tegelijk beginnen met praten en de verhoorder stopt met praten, is het geen onderbreking.

Literatuur

- Aanwijzing auditief en audiovisueel registreren van verhoren van aangevers, getuigen en verdachten (2010). College van procureurs-generaal, kenmerk 2010A018gp.
- Amelsvoort, A. van, Rispen, I., & Grolman, H. (2015). *Handleiding verhoor*. Amsterdam: Reed Business.
- Besluit inrichting en orde politieverhoor (2017). *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 29, 1-3.
- Clarke, C., & Milne, R. (2001). *National evaluation of the PEACE investigative interviewing course* (Report No. PRAS/149). London: Home Office.
- Fisher, R. P., & Geiselman, R. E. (1992). *Memory-enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. Springfield, IL: Charles C Thomas, Publisher.
- Griffiths, A., & Milne, B. (2006). Will it all end in tiers? Police interviews with suspects in Britain. In T. Williamson (Ed.), *Investigative interviewing: rights, research and regulation* (pp. 167-189). Cullompton: Willan.
- Shepherd, E., & Griffiths, A. G. (2013). *Investigative interviewing: The conversation management approach* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Milne, R. (2004). *The enhanced cognitive interview: A step-by-step guide*.
- Milne, R., & Bull, R. (1999). *Investigative interviewing: Psychology and practice*. Chichester: Wiley.
- Soukara, S., Bull, R., Vrij, A., Turner, M., & Cherryman, J. (2009). What really happens in police interviews of suspects? Tactics and confessions. *Psychology, Crime & Law*, 15(6), 493-506.
- Verhoeven, W. J. (2014). Mediëren verhoortechnieken de verandering in verklaringsbereidheid van verdachten? *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(4), 10-38.